

PROMJENA STAVOVA I PONAŠANJA POLICIJSKIH SLUŽBENIKA/CA KROZ PRIMJENU NORMI ZA ZAŠTITU ŽRTAVA NASILJA NA PODRUČJU TUZLANSKOG KANTONA



Finansira
Evropska unija



PROMJENA STAVOVA I PONAŠANJA POLICIJSKIH SLUŽBENIKA/CA KROZ PRIMJENU NORMI ZA ZAŠTITU ŽRTAVA NASILJA NA PODRUČJU TUZLANSKOG KANTONA



Evaluacijski izvještaj
UN Women, 2022.



Finansira
Evropska unija



SADRŽAJ

SAŽETAK	7
UVOD	8
1. METODOLOGIJA EVALUACIJE	9
1.1. Cilj evaluacije	9
1.2. Metodologija	10
1.2.1. Učesnici u evaluaciji – uzorak	10
1.2.2. Prikupljanje podataka	11
1.3. Analiza prikupljenih podataka	12
2. NALAZI EVALUACIJE	13
2.1. Relevantnost	13
2.2. Djelotvornost	15
2.3. Efikasnost	22
2.4. Korisnost/uticaj	25
2.5. Održivost	33
2.6. Dodatna kontrolna grupa	35
2.7. Građanstvo	38
3. PREPORUKE	41
ZAKLJUČAK	45
NAUČENE LEKCIJE	46
PRILOG 1	48
PRILOG 2	49
PRILOG 3	50

SAŽETAK

- I. Ovaj dokument predstavlja evaluacijski izvještaj o projektu **Promjena stavova i ponašanja policijskih službenika kroz primjenu normi za zaštitu žrtava nasilja u Tuzlanskom kantonu**, s posebnim osvrtom na uticaj implementirane Komunikacija za promjene u ponašanju (COMBI) strategije
- II. Ovu evaluaciju su vodile koordinatorica projekta Aida Cipurković Mustačević i ravnateljica udruge Vive Žene Jasna Zečević, a provodi vanjski evaluator dr. sc. Damir Bećirević, uz pomoć osoblja udruge Vive Žene Mime Dahić i Suzdine Bijedić, koje su zadužene za praćenje i evaluaciju.
- III. Cilj evaluacije je procijeniti značaj, učinkovitost, djelotvornost, efekat i održivost provedbe projekta, a posebno dokumentovati rezultate projekta u odnosu na specifične ciljeve i očekivane rezultate kako je definisano u projektnom dokumentu. Dodatno, evaluacija je identifikovala dobre prakse i naučene lekcije koje se mogu koristiti u osmišljavanju sličnih intervencija u budućnosti.
- IV. U evaluaciji je korištena mješovita metodologija kvantitativnih i kvalitativnih istraživačkih alata kako bi se proces obogatio i kako bi se ponudilo dublje razumijevanje. Evaluator je primijenio tradicionalne alate za evaluaciju ovim redoslijedom: revizija dokumenta, polustrukturirani intervjuji, diskusija u fokus grupi i završni sumarni sastanak u organizaciji „kontrolne grupe“.
- V. Za proces analize i uređivanja kvantitativnih podataka korišten je Statistički paket za društvene nauke (SPDN), a za kvalitativni proces korišten je ATLAS.ti kao alat za kodiranje i analizu transkriptata, terenskih bilješki te izvještaja sa fokus grupa i individualnih intervjuja.
- VI. Zaključci: Zaključci su podijeljeni u odjeljke koji se odnose na kriterije evaluacije i evaluacijska pitanja u vezi sa dizajnom projekta, značajem, efikasnošću, djelotvornošću, uticajem i održivošću.
- VII. Naučene lekcije: Evaluacija također otkriva neke naučene lekcije koje bi mogle biti korisne za sljedeće svrhe: (a) poboljšanje procesa dizajniranja i implementacije COMBI metodologije; (b) razvijanje boljih planova implementacije; (c) poboljšanje praćenja i izvještavanja; (d) bolje razmatranje implikacija projekta u vezi s mjerama ograničenja pandemije oboljenja COVID-19.



Pres konferencija tokom kampanje 16 dana aktivizma. Foto: Jasmin Jatić/ Vive Žene

UVOD

Nasilje nad ženama, posebno u doba pandemije, globalno je pitanje koje ima uticaja na sva društva. Nasilje krši prava i osnovne slobode žrtava i može imati razoran učinak ne samo na živote žrtava već i njihovih porodica i šire zajednice. Nasilje nad ženama i djevojčicama u Bosni i Hercegovini i dalje je široko rasprostranjen društveni problem i predstavlja ozbiljno kršenje osnovnih ljudskih prava jer se još uvijek toleriše i smatra društveno prihvatljivim ponašanjem, a opravdava se tradicionalnim i patrijarhalnim shvatanjima uloge žene u bh. društvu. Budući da norme odražavaju dublje društvene strukture, i budući da su duboko ukorijenjene i pojačane brojnim društvenim institucijama, njihova promjena predstavlja vrlo težak zadatak.

Žene žrtve nasilja ne traže pomoć, ili se jako ustručavaju zatražiti podršku od referentnih institucija, posebno od policije, zato što većina tih žena ima negativna iskustva s reakcijama policijskih službenika. Policija radi sa žrtvama, počiniteljima, svjedocima i raznim oblicima dokaza. Njihov stav i reakcija na sve uključene mogu imati dramatičan uticaj na razvoj događaja, uključujući prevenciju budućih nasilnih akata i zaštitu žrtava. Prema zakonskom okviru BiH, konkretno prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, policijski službenici imaju ključnu ulogu u brzoj reakciji na prijavljene slučajevе nasilja, u suzbijanju nasilja radi zaštite žrtava te u sastavljanju službene zabilješke i podnošenju zahtjeva za izdavanje naloga za zaštitu žrtve.

Iako su uloga i odgovornosti policije jasno definisani zakonima, istraživanje koje je udruga Vive Žene iz Tuzle provela 2019. godine pokazalo je da su samo u 20% prijavljenih slučajeva nasilja u porodici policijski službenici Tuzlanskog kantona predložili neku od mjer zaštite propisanih zakonom (zabranu prilaska, udaljenje iz kuće/stana, obavezno psihosocijalno liječenje ili liječenje ovisnosti, privođenje i privremeni pritvor itd.). U cilju poboljšanja adekvatnog odgovora policije, udruga Vive Žene počela je realizaciju projekta **Promjena stavova i ponašanja policijskih službenika kroz primjenu normi zaštite žena žrtava nasilja u Tuzlanskom kantonu**. Projekat je realizovan u okviru regionalnog

programa **Zaustavljanje nasilja nad ženama na Zapadnom Balkanu i u Turskoj: Provedba normi, mijenjanje stavova**, finansijski ga je podržala Evropska unija, a implementirala ga je agencija UN Women u saradnji sa organizacijama civilnog društva.

Koristeći metodologiju pod nazivom Komunikacije za uticaj na ponašanje (COMBI), naš glavni cilj bio je da policijski službenici povećaju stopu predloženih mjera zaštite žrtva nasilja. Kroz istraživanje tržišta, mobilizaciju zajednice, masovne medije, društvene medije i zagovaranje politike, projekat je osmislio intervencije koje se bave praksom i postizanjem očekivanog ishoda ponašanja.

Specifični bihevioralni cilj projekta bio je povećati stopu predlaganja mjera zaštite sa trenutnih 20% na najmanje 35%.

Očekivani konkretni rezultati:

- Policijski službenici Tuzlanskog kantona povećavaju broj predloženih zaštitnih mjera,
- Ključne poruke dopiru do ciljne publike u svim opštinama u TK,
- Ministarstvo unutrašnjih poslova je promotor zaštite žrtava i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

U cilju podsticanja i realizacije promjena i uticaja na ponašanje policije, proveden je sljedeći niz aktivnosti:

- ▶ Potpisivanje Memoranduma o razumijevanju sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona, izrada COMBI plana,
- ▶ Provođenje "tržišne" analize za komunikacijske ključeve u odnosu na preliminarni specifični cilj ponašanja,
- ▶ Razvoj i implementacija COMBI strategije za postizanje navedenog cilja ponašanja zajedno sa validiranim planom evaluacije uticaja.

Projekat je realizovan u periodu od 1. aprila 2020. do 30. aprila 2021. godine.

1. METODOLOGIJA EVALUACIJE

Promjena stavova i ponašanja policijskih službenika kroz primjenu normi zaštite žrtava nasilja u Tuzlanskom kantonu.

Dakle, evaluacija je integrisana procjena kvaliteta realizovanih projektnih aktivnosti u okviru Strategije kroz ocjenu njihovog značaja, korisnosti/uticaja, efikasnosti, djelotvornosti i održivosti. Sve ove aktivnosti se posmatraju u kontekstu postizanja opštih i specifičnih ciljeva definisanih projektom.

Evaluaciju je proveo evaluacijski tim u periodu od marta do maja 2021. godine. Nalazi evaluacije prvenstveno se temelje na analizi dostupne dokumentacije, sekundarnih podataka dobivenih od Ministarstva unutarnjih poslova Tuzlanskog kantona, te kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja primarnih podataka dobivenih tokom ankete, te polustrukturiranih individualnih i grupnih intervjua i fokus grupa s policijskim službenicima MUP-a Tuzlanskog kantona i građanima.

1.1. CILJ EVALUACIJE

Svrha evaluacije je procjena ukupnog napretka projekta i COMBI strategije (Komunikacija za uticaj na ponašanje) u odnosu na predviđene ciljeve. Ova procjena može biti od koristi organizacijama koje rade na prevenciji rodno zasnovanog nasilja kao učesnicama regionalnog projekta **Zaustavljanje nasilja nad ženama na Zapadnom Balkanu i u Turskoj: Provedba normi, mijenjanje stavova**, koji finansira Europska unija, a provodi Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women) u saradnji sa organizacijama civilnog društva. Cilj evaluacije je da se izvrši nezavisna i objektivna analiza Strategije u smislu ocjene njenog kvaliteta i značaja, odnosno rezultata implementacije.

S tim u vezi bilo je potrebno provesti:

- Procjenu stepena implementacije aktivnosti predviđenih Strategijom,

- Procjenu doprinosa Strategije u postizanju opštih i specifičnih ciljeva projekta,
- Procjenu nivoa i kvaliteta institucionalnih, organizacionih i drugih kapaciteta potrebnih za efikasniju implementaciju Strategije,
- Analizu ostvarenih rezultata, te davanje konkretnih prijedloga koji bi se mogli koristiti u narednim projektnim prijedlozima.

Evaluacija Strategije podrazumijeva analizu sljedećih ključnih aspekata:

- **Značaj** – Procjenjuje se značaj Strategije i njene intervencije u smislu uticaja na ciljne grupe, u ciljnem području, te u kojoj su mjeri strateški ciljevi i programske prioritete i dalje relevantni u odnosu na prvobitno definisane probleme. Poseban dio odnosi se na procjenu uticaja i iskustva pozitivne kampanje u okviru Strategije
- **Djelotvornost** – Koliko su aktivnosti koje se provode u okviru Strategije djelotvorne u smislu osmišljavanja željenih promjena ponašanja u ciljnoj grupi. Dodatno, odnosi se na usporedbu urađenog s onim što je prvobitno planirano u okviru projekta i Strategije. S aspekta evaluacije, biće analizirana sljedeća pitanja:

- ▶ U kojoj mjeri su ostvareni opšti i specifični ciljevi definisani Projektom i Strategijom,
- ▶ U kojoj mjeri su provedene aktivnosti iz Strategije bile efikasne u odnosu na ranije postavljene opšte i specifične ciljeve projekta,
- ▶ Efikasnost – Koliko efikasno su se koristili resursi u realizaciji aktivnosti u cilju postizanja postavljenih ciljeva? Aspekt evaluacije koji se odnosi na efikasnost u ovoj će se analizi prvenstveno razmatrati kroz ocjenu efikasnosti prema broju realizovanih aktivnosti u odnosu na broj planiranih aktivnosti. Da li su aktivnosti provedene u skladu s planiranom dinamikom?

- ▶ Da li je uspostavljena upravljačka i nadzorna funkcija u vezi sa Strategijom?
- **Korisnost / uticaj** - Ocjenjuje se koliko su efekti aktivnosti u okviru Strategije korisni kako za ciljne grupe definisane strategijom tako i za širu zajednicu na način predviđen Projektom i Strategijom. U okviru ovog aspekta posebno je naglašena analiza efekata primjene brošure *Smjernice za postupanje policijskih službenika u slučajevima nasilja u porodici* kao ključne mjeru/kanala u realizaciji postavljenih ciljeva.
- **Održivost** - Koliko će biti održivi uticaj i procesi započeti tokom implementacije Strategije nakon implementacije projekta i Strategije. To se ocjenjuje evaluacijom načina na koji se postignuti rezultati mogu učiniti trajnim u smislu ciljnih promjena i interesa šire zajednice. Osim toga, važno je ocijeniti u kojoj mjeri su postojeći institucionalni kapaciteti adekvatni za održivost postignutih rezultata.

Evaluacija Strategije osmišljena je dijelom u obliku formativne evaluacije u odnosu na ocjenu relevantnosti, djelotvornosti i efikasnosti, te sumativne evaluacije u dijelu koji se odnosi na korisnost/uticaj, održivost i preporuke.

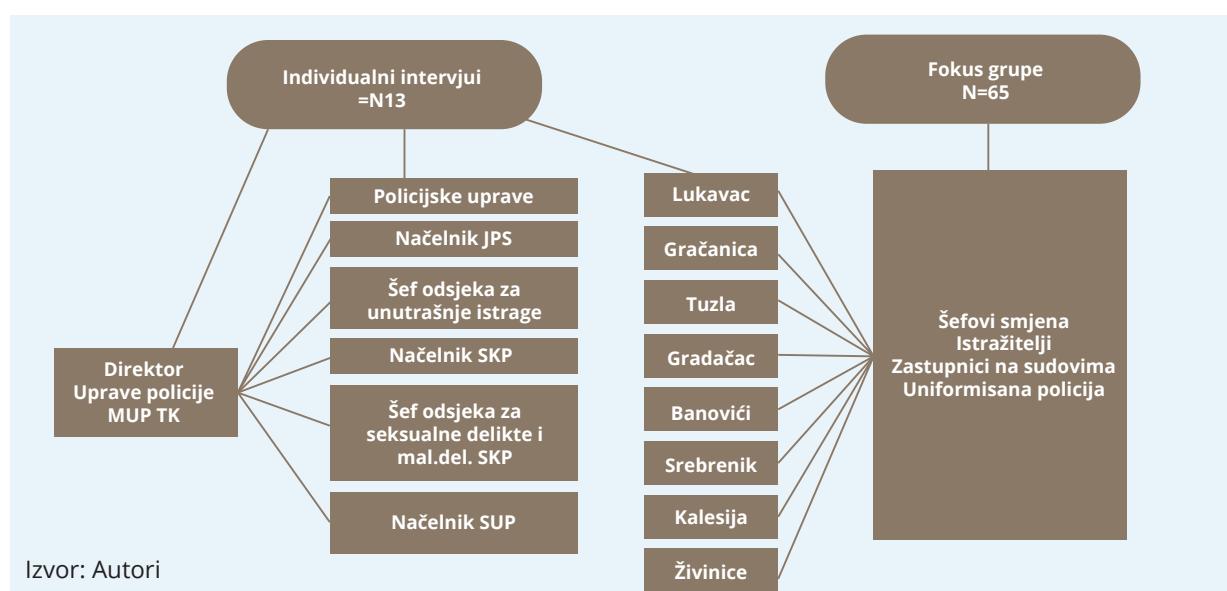
1.2. METODOLOGIJA

Evaluacija Strategije predstavlja nezavisnu i objektivnu procjenu i analizu ostvarenih rezultata u skladu s postavljenim opštim i specifičnim ciljevima. U provođenju nezavisne i participatorne evaluacije Strategije nužno je bilo u sam proces uključiti različite zainteresovane strane koje će učestvovati u prikupljanju podataka, analizi podataka, te na kraju u formulaciji zaključaka i davanju odgovarajućih preporuka. Evaluacija je bazirana na analizi primarnih i sekundarnih podataka.

1.2.1. UČESNICI U EVALUACIJI - UZORAK

U odabiru uzorka institucija koristili smo strategiju selekcije policijskih službenika/ca u svrhu dobivanja najvećeg broja informacija za ispunjavanje postavljenih ciljeva. Na temelju analize prikupljenih dokumenata o postojećoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova identificirali smo 13 voditelja/ica službi za individualni intervju, učesnike/ce fokus grupe koje uključuju 65 šefova/ica smjena, istražitelja/ica, zastupnika/ica pred sudovima i uniformisanih policajaca/ki (Slika 1).

Slika 1
Primjer strukture uzorka kod provođenja polustrukturiranih individualnih intervjuja i fokus grupa



Postupak dobivanja saglasnosti je bio zasnovan na slanju pisma namjere upućena direktno direktoru Uprave policije MUP TK koje je dao saglasnost i prijedlog osoba koje bi učestvovale u intervjuima i fokus grupama. Saglasnost je dobivena u junu 2020. godinu u procesu izrade market analize. Većina ispitanika/ca koji su učestvovali u dobivanju podataka za potrebe ove evaluacije bila je uključena i u individualni intervju i fokus grupu i u periodu provođenja market analize u julu-avgustu 2020. godine.

Isti ispitanici/ce također su bili uzorak za prikupljanje putem dva upitnika osmišljena za policijske službenike/ce. Ukupno je na upitnik 1 odgovorilo 78 policijskih službenika/ca, a na upitnik 2 odgovorilo je 72 policijska službenika/ce.

Kontrolna grupa u sklopu revizije Strategije obuhvatila je 21 policijskog službenika/cu s kojim je obavljena grupna diskusija (fokus grupe) i koji su anketirani uz korištenje identičnih anketnih upitnika kao i ciljna grupa.

Uzorak koji se odnosi na građanstvo obuhvata 789 ispitanika/ca u prvom krugu anketiranja i 326 ispitanika/ca u drugom krugu anketiranja.

1.2.2. PRIKUPLJANJE PODATAKA

Pristup izradi evaluacijskih pitanja zasnovan je na eksperimentalnom dizajnu koji uključuje tretmansku grupu (učesnike u projektu) i neinterventnu grupu (kontrolnu grupu).

Pored toga, i prije i poslije korišten je dizajn za mjerjenje promjene stavova u opštoj populaciji (građanstvu).

U skladu sa dva navedena dizajna ove evaluacije, nužno je bilo prikupiti kvalitetne i relevantne podatke kako bi se sve planirane analize mogle provesti na transparentan i metodološki utemeljen način. U analizi su korišteni sekundarni i primarni podaci. U prikupljanju i analizi sekundarnih podataka korištena je dostupna dokumentacija i objavljeni izvještaji (desk research metoda), dok su primarni podaci prikupljeni organizovanjem fokus grupe, grupne diskusije i korištenjem posebno razvijenih mjernih instrumenata, anketnih upitnika i polustrukturiranih anketnih upitnika namijenjenih za intervju sa ključnim

ciljnim grupama obuhvaćenim Projektom i Strategijom. Polustrukturirani intervju utemeljeni su na korištenju smjernica, tj. liste pitanja. Smjernice intervjuja su niz jasnih instrukcija koje se tiču postavljenog glavnog cilja. Svrha ovakvog tipa intervjuja bila je da dobijemo što je moguće kompletnije i detaljnije razumijevanje postavljene evaluacije. Smjernice su bile dovoljno fleksibilne i dozvoljavale su intervjueru i intervjuisanom slobodno praćenje novih momenata i njihovo produbljivanje. Kako bi osigurali što uniformniji način prikupljanja podataka, utvrdili smo proceduru vođenja intervjuja koja uključuje postupke prvog kontakta, postavku intervjuja, fleksibilnost i poštivanje etičkih načela. Sva pitanja su bila ista za sve policijske službenike. Intervjuji su vođeni u prostorijama policijskih uprava i stanica u kojoj intervjuisani rade. Svaki intervju trajao je 60 minuta. Također, u vođenju fokus grupe korištene su jedinstvene polazne teme u skladu s postavljenim ciljevima evaluacije. Predstavnici MUP-a TK nisu dali saglasnost da se sačini audio zapis intervjuja i fokus grupe, ali su dozvolili vođenje zapisnika.

Prikupljanje sekundarnih podataka (*desk research* metoda) podrazumijevalo je sljedeće alate/metode:

- Pregled dostupne dokumentacije vezane za implementaciju Strategije (Projekat, Strategija, operativni planovi i izvještaji, statističke podloge i evidencije i sl.).
- Statističke izvještaje i dokumentaciju iz Uprave policije i MUP-a TK u vezi sa slučajevima prijavljenog nasilja u porodici, te brojem i vrstom predloženih mjera.
- Tabelu za analizu realizovanih aktivnosti u okviru Strategije, što uključuje pripremu podatka za tabelarni pregled realizacije Strategije sa osnovnim informacijama o planiranim/realizovanim aktivnostima i ostvarenim rezultatima.

Prikupljanje primarnih podataka odnosi se na kvalitativne i kvantitativne podatke. Kada je riječ o prikupljanju kvalitativnih podataka, urađeno je sljedeće:

- Polustrukturirani dubinski individualni intervju i fokus grupe.
- Tri originalna anketna upitnika: dva upitnika namijenjena za analizu stavova i mišljenja policijskih službenika, dok je poseban upitnik namijenjen opštem stanovništvu, u ovom slučaju radilo se o anketnom

ispitivanju prije i nakon implementacije Strategije, s ciljem analize uticaja Strategije na opštu populaciju. Upitnik 1 osmišljen je s pitanjima tipa „da“ i „ne“, dok se upitnik 2 odnosio na stavove ispitanika/ca uz primjenu petostepene Likertove skale (od 1 „apsolutno se ne slažem“ do 5 „apsolutno se slažem“). Ovaj upitnik je sadržavao 16 pitanja, a izračunom Cronbach's Alpha (0,908) utvrđena je visoka interna konzistencija ovog mjernog instrumenta. Upitnik koji se odnosi na građanstvo osmišljen je s pitanjima tipa „da“ i „ne“.

U procesu prikupljanja primarnih podataka – što se odvijalo u vremenu ponovnog rasta broja zaraženih oboljenjem Covid-19 na području Tuzlanskog kantona – uslovi u kojima se odvijao taj proces bili su veoma složeni, prvenstveno zbog ograničenog kretanja i boravka osoba u zatvorenom prostoru, što je logistički usložnjavalo organizaciju fokus grupe i provedbu anketa. S druge strane, javili su se i problemi sa dobivanjem sekundarnih podataka od MUP-a TK. Taj proces je zahtijevao dugotrajnu pisano komunikaciju, a dobivena struktura podataka nije u cijelosti odgovarala traženoj.

1.3. ANALIZA PRIKUPLJENIH PODATAKA

Podaci prikupljeni pregledom dokumentacije kroz organizovanje fokus grupe, grupnih diskusija, anketnih upitnika i intervjuja analizirani su u odnosu na postavljene ključne aspekte evaluacije Strategije i polazeći od postavljenih opštih i specifičnih ciljeva projekta, pri čemu su korišteni indikatori, odnosno specifični rezultati definisani u projektnom okviru.

Analiza podataka provedena je korištenjem kvalitativne i kvantitativne naučne metodologije. Kada se radi o kvalitativnim podacima, provedena je deskriptivna statistička analiza odgovora ispitanika/ca dobivenih anketom. U svrhu poređenja odgovora ispitanika/ca iz populacije građanstva prije i nakon realizacije strategije korišten je T-test nezavisnih uzoraka. Obrada podataka je provedena uz korištenje softvera SPSS-a.

Dobiveni materijal je u najvećem dijelu kvalitativne prirode zbog našeg uvjerenja da kvalitativni prilaz temi **Promjena stavova i ponašanja policijskih službenika kroz provođenje normi za zaštitu žena žrtava nasilja u Tuzlanskom kantonu** može detaljniji uvid u ostvarene promjene dati u ličnim kontaktima s policijskim službenicima.

U analizi smo se držali istraživačkog metoda utemeljene teorije (engl. *grounded theory*) (Glaser i Strauss, 1967), u kojem smo se kretali od pojedinačnog ka opštem, odnosno koristili smo induktivni pristup nastojeći od dobivenih podataka razviti teoriju. Podaci dobiveni tehnikom polustrukturiranog intervjuja i fokus grupe sa smjernicama obrađeni su u kompjuterskom programu za kvalitativnu analizu Atlas.ti, verzija 6.2.18. Sukladno zahtjevima programa Atlas.ti tehnički smo pripremili dobiveni materijal. Postupak pripreme uključivao je transkripciju materijala i čuvanje u rtf. formatu. Formirane su tri hermeneutičke jedinice (HU): direktor policije, šefovi odjela i šefovi policijskih uprava (HU1), šefovi smjena, istražitelji, pravni zastupnici na sudu (HU2) i uniformisana policija (HU3).

Prikupljeni transkripti bili su osnova za kvalitativnu analizu putem kodiranja. Kodiranje je analitički postupak u kojem se podaci sintetizuju, konceptualizuju i integrišu tako da formiraju teoriju. Kodiranje ima za cilj formiranje pojmove i kategorija, kao i uspostavljanje konceptualnog reda između njih. U procesu kodiranja slijedili smo metod konsenzualnog kvalitativnog istraživanja (CQR) (Hill i sar., 1997).

Prvo smo napravili listu deduktivnih kodova za sve tri grupe uzorka u skladu s polustrukturiranim intervjuom. Koristili smo isti kôd za ista pitanja u različitim grupama uzorka zbog toga što smo željeli da imamo mogućnost poređenja odgovora.

Analizu kodova temeljili smo na znanju o pojedinačnom kodu, do kojeg smo došli analizom jednog po jednog koda. Prethodno smo definisali kodove u odnosu na zasićenje citatima na kodove prvog, drugog i trećeg nivoa i definisali njihovu međusobnu povezanost.

2. NALAZI EVALUACIJE

Evaluacija Strategije odnosi se prvenstveno na evaluaciju uspješnosti provedene kampanje **Čuješ, Vidiš, Znaš - Reaguj!**. Sama kampanja predstavlja bit Strategije i rezultat je svih prethodnih aktivnosti definisanih u okviru projekta.

Uzimajući u obzir sve specifičnosti Strategije, ciljne populacije i postavljene ciljeve, evaluacija se zasniva prvenstveno na kvalitativnoj i kvantitativnoj analizi dobivenih podataka.

Analiza primarnih i sekundarnih podataka provedena je u odnosu na pet ranije navedenih ključnih aspekata, odnosno kriterija evaluacije: relevantnost, djelotvornost, efikasnost, korisnost/uticaj i održivost. Način prikupljanja podataka, instrumenti i metode korišteni u procesu prikupljanja primarnih i sekundarnih podataka opisani su u dijelu izvještaja koji se odnosi na metodologiju. U dijelu koji slijedi predstavljeni su osnovni nalazi evaluacije Strategije, za svaki od ranije definisanih ključnih kriterija, odnosno aspekata evaluacije posebno. Osim toga, u ovom dijelu posebno su izdvojeni: analiza rezultata istraživanja u vezi s promjenom stavova kod opšte populacije-građanstva, analiza podatak dobivenih od kontrolne grupe u sklopu revizije Strategije, kao i poseban dio posvećen analizi uticaja pandemije oboljenja Covid-19 na rad policije u slučajevima nasilja u porodici.

2.1. RELEVANTNOST

Analiza relevantnosti Strategije odnosi se na relevantnost u smislu uticaja na ciljne grupe u ciljnem području, kao i na to u kojoj mjeri su strateški ciljevi i programski rezultati i prioriteti još uvijek relevantni u odnosu na prvo bitno definisane probleme. Osim toga, u ovom aspektu evaluacije analizirali smo i podršku svih relevantnih aktera u sklopu realizacije Strategije. U analizi relevantnosti Strategije data je ocjena uticaja i doživljaja pozitivno orijentisane kampanje u okviru Strategije.

Postupanje odgovornih subjekata zaštite u slučajevima nasilja u porodici definisano je Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici. Policija predstavlja dio zvaničnog sistema odgovornog

za istragu i krivično gonjenje slučajeva nasilja, a policijski službenici su najznačajniji i često prvi kontakt za žrtve koje od njih traže zaštitu i pomoć. Prema Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH, policijska uprava ili stanica dužna je po zaprimljenoj prijavi nasilja poslati policijskog službenika na mjesto prijavljenog nasilja u porodici, a taj policijski službenik dužan je zaštititi žrtve nasilja, odmah poduzeti sve mjere na sprječavanju nasilja, nakon toga utvrditi činjenično stanje u odnosu na nasilje i o tome sačiniti zapisnik (Član 16. stav 2. Zakona). Dužnost policije da zahtjeva izricanje zaštitne mjere treba osigurati da je svaki slučaj nasilja u porodici koji predstavlja opasnost evidentiran u sudu u roku od 12 sati. Iako je Zakon jasno i precizno propisao zaštitne mjere u slučajevima nasilja u porodici, situacija u praksi i na terenu ne pokazuje da se te mjere bezuslovno provode. Prema podacima prikupljenim u pripremi projekta (2019. godine), udruge Vive Žene došla je do podataka od MUP-a TK da je tokom 2018. i prvih šest mjeseci 2019. godine bilo 465 prijava nasilja u porodici, a samo 92 zahtjeva za izricanje zaštitne mjere upućena su opštinskim sudovima. To iznosi svega 19,8%. Ovaj pokazatelj govori da policijski službenici ne provode dosljedno Zakon u svim slučajevima prijave nasilja u porodici iako jedino provođenje Zakona obezbjeđuje veću zaštitu žena i djece žrtava porodičnog nasilja.

Činjenica da još uvijek slučajevi kada se predlažu zaštitne mjere ne odgovaraju 100% slučajevima kada je evidentirano nasilje u porodici (ako se držimo jasnih zakonskih procedura), treba reći da je ovaj problem predlaganja zaštitnih mjer još relevantan, naročito u širem kontekstu borbe protiv porodičnog nasilja kao problema današnjeg društva.

Kada je riječ o podršci nadležnih institucija, prvenstveno Uprava policije (UP) MUP-a TK, već prvi korak u realizaciji ovog projekta bilo je potpisivanje Protokola o saradnji s Upravom policije Ministarstva unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona (MUP TK), čime je osigurana njihova podrška i dobrovoljna participacija u svim segmentima projekta, a time i u svim segmentima provođenja Strategije. Također, u pripremi i realizaciji Strategije obavljeno je više susreta s predstvincima UP MUP-a TK, koji su,

može se reći, imali vidljiv uticaj na razumijevanje unutar struktura UP MUP-a TK u vezi sa težinom problematike nepredlaganja zaštitnih mjera u slučajevima porodičnog nasilja. Stoga su učešće u samoj kampanji i druge vrste podrške UP MUP-a bili na očekivanom nivou. Rezultati anketnog ispitivanja policijskih službenika/ca o ulozi UP MUP-a TK i promociji policije u vezi

sa Strategijom prikazani su u Tabeli 1. Naime, 75,8% ispitanika/ca se slaže da je podrška UP MUP-a TK važna za kampanju, a čak 86,1% njih se slaže s tvrdnjom da je UP MUP-a TK kroz aktivnu ulogu u kampanji dala podsticaj policijskim službenicima/cama da s više pažnje pristupe problemu nasilja u porodici.

Tabela 1

Stavovi ispitanika/ca o ulozi UP MUP-a TK i promociji policije kroz Strategiju

Pitanje	Apsolutno se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti ne slažem	Slažem se	Apsolutno se slažem	Sr. vrij.
UP MUP-a TK je kroz aktivno učešće u kampanji dala veći značaj zaštiti žrtava od nasilja u porodici.	0%	0%	12,5%	31,9%	55,6%	4,43
UP MUP-a TK je kroz aktivnu ulogu u kampanji dala podsticaj policijskim službenicima/cama da s više pažnje pristupe problemu nasilja u porodici.	0%	2,8%	11,1%	38,9%	47,2%	4,31
Važno je da kampanju podržavaju svi pretpostavljeni unutar UP MUP-a TK.	0%	1,4%	2,8%	25,0%	70,8%	4,65
Kampanja promoviše policiju kao važan subjekt zaštite žrtava nasilja u porodici.	0%	0%	1,4%	26,4%	72,2%	4,71

Izvor: Autori

U evaluacije relevantnosti kampanje izuzetno je važan nalaz iz ovog anketiranja da se 98,6% ispitanika/ca slaže da kampanja promoviše policiju kao važan subjekt zaštite žrtava nasilja u porodici.

Na osnovu iznesenog možemo navesti nekoliko zaključaka u vezi s evaluacijom Strategije s aspekta njene relevantnosti:

- Striktno poštivanje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, pri čemu se misli na predlaganje zaštitnih mjera, veoma je važno u okviru borbe protiv ovog društvenog problema. Raniji podaci pokazuju da u vezi s tim nije bilo dosljednosti, a da je ovo pitanje izuzetno relevantno u kontekstu zaštite od nasilja u porodici.
- Evaluacija ukazuje na značajna poboljšanja kada je riječ o predlaganju zaštitnih mjera.

No, sve dok taj procenat ne bude 100%, ovaj problem ostaje otvoren i značajan.

- Uprava policije MUP-a TK pružila je podršku definisanu Protokolom o saradnji.
- Policijski službenici/ce smatraju da kampanja promoviše policiju kao važan subjekt u procesu zaštite žrtava nasilja u porodici.

2.2. DJELOTVORNOST

U okviru analize djelotvornosti Strategije posmatrali smo na koji su način aktivnosti planirane i realizovane kroz Strategiju bile djelotvorne u smislu željene promjene ponašanja kod ciljne grupe. Osnovu analize djelotvornosti Strategije čini usmjerenost na to u kojoj mjeri su ostvareni opšti i posebni ciljevi, odnosno specifični rezultati definisani

Projektom, pri čemu Strategija predstavlja okosnicu cijelog projekta. Nastoji se pokazati da li su implementirane aktivnosti navedene u Strategiji bile djelotvorne u odnosu na postavljene opšte i posebne ciljeve projekta.

Ono što je trebalo biti osnovni efekat svih aktivnosti koje se provode u sklopu Strategije vezano je za ostvarenje postavljenog specifičnog cilja projekta i Strategije, koji glasi:

Da 100% policijskih službenika koji su zaduženi za rad na slučajevima nasilja u porodici u najmanje 70% slučajeva ne koriste metode arbitriranja, medijacije i savjetovanje žrtava i počinitelja nasilja, da umjesto tog ponašanja postupaju po zakonu i profesionalno, podnoseći sudu zahtjeve za izricanje zaštitnih

mjera. i kada evidentiraju elemente krivičnog djela, što pored fizičkog nasilja uključuje emocionalno, psihičko, ekonomsko i seksualno nasilje, 12 sati od prijave nasilja, što će voditi povećanju zaštite žrtava za najmanje 50% slučajeva u poređenju s podacima i pokazateljima prikupljenim u periodu 2018-2019. godine.

Ovaj cilj je povezan sa specifičnim rezultatom projekta (SR 1) koji se odnosi na povećanje broja predloženih zaštitnih mjeri policijskih službenika/ca u Tuzlanskom kantonu, a kao indikator mjerjenja rezultata posmatra se procenat podnesenih zahtjeva u odnosu na ukupno prijavljene slučajeve sa utvrđenim elementima nasilja u porodici.

Tabela 2

Odnos broja prijava nasilja u porodici i zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera

	2018, I-VI 2019	2020	I-III 2021*
Prijave nasilja u porodici	465	215	54
Zahtjevi	92	85	32
Predložene zaštitne mjere	-	143	60
Zahtjevi u odnosu na prijave (%)	19,8%	39,5%	59,3%

Izvor: Autori

*U vrijeme finalizacije ovog izvještaja (mart 2022), na osnovu podataka iz MUPa Tuzlanskog Kantona za cijelu 2021. godinu, uočava se da je zaprimljeno 236 prijava nasilja u porodici, od čega je u 88 slučajeva žrtava nasilja koristilo član 97 ZKP FBiH (odbijanje svjedočenja), a na osnovu preostalih 148 prijava nasilja u porodici priloženo je ukupno 138 zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera, što predstavlja stopu od 93% zahtjeva u odnosu na prijave.

Prema informacija na osnovu kojih je postavljen specifični cilj Strategije i projekta, te na osnovu dopisa Uprave policije MUP-a TK (Prilog 2), u Tabeli 2 prezentirani su podaci o broju prijava kod kojih su utvrđeni elementi nasilja u porodici, broju zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera i broju predloženih mjeru. S obzirom da je moguće po jednom prijavljenom slučaju nasilja u porodici izreći više mjera predviđenim zakonom, broj zahtjeva i broj predloženih zaštitnih mjera nije jednak.

Iz podataka u Tabeli može se jasno uočiti trend pozitivnih promjena ako posmatramo 2018-2019. godinu kao polaznu tačku procjene. Nakon što je počela realizacija većine aktivnosti predviđenih Strategijom (novembar 2020. godine), već u 2020. godini došlo je do povećanja

procenata zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera u odnosu na broj prijava sa 19,8% na 39,5%. Na osnovu očekivanih rezultata vidimo da je u periodu od prvog do trećeg mjeseca 2021. godine došlo do značajnih pozitivnih promjena, a procenat zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera u odnosu na broj prijava je u ovom periodu iznosio čak 59,3%.

- **Dakle, statistički podaci jasno pokazuju da je došlo do značajnog povećanja procenata zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera u odnosu na broj prijava sa utvrđenim elementima nasilja u porodici, pri čemu je povećanje zaštite žrtava za najmanje 50% slučajeva definisanih u specifičnom cilju značajno premašeno.**

Tabela 3
Stavovi ispitanika/ca o uticaju cijelokupne kampanje na predlaganje zaštitnih mjera

Pitanje	Apsolutno se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti ne slažem	Slažem se	Apsolutno se slažem	Sr. vrij.
Kampanja je doprinijela povećanju broja podnesenih zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera u slučajevima nasilja u porodici.	0%	7%	11,0%	41,7%	40,3%	4,15
Kampanja je povećala svijest policijskih službenika/ca da su zaštitne mjere najbolji način prevencije nasilja u porodici.	1,4%	4,2%	13,9%	45,8%	34,7%	4,08
Zahvaljujući kampanji, policijski službenici/ce su odlučniji u podnošenju zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera.	0%	5,6%	9,7%	51,4%	33,3%	4,13
Poruke kampanje uvjerile su policijske službenike/ce da podnošenjem zahtjeva za zaštitne mjere štite porodicu od nasilja.	0%	6,9%	16,7%	47,2%	29,2%	3,99

Izvor: Autori

Anketno ispitivanje koje je obuhvatilo 72 policijska službenika/ce pokazalo je da 82% policijskih službenika/ca smatra kako je kampanja doprinijela povećanju broja predloženih zaštitnih mjera u slučajevima nasilja u porodici (Tabela 3). Čak 84,7% ispitanika/ca smatra da su zahvaljujući kampanji policijski službenici/ce odlučniji kada je riječ predlaganju

zaštitnih mjera. Uzimajući u vidu raniji stav policijskih službenika/ca, smatramo da je najznačajniji korak naprijed učinjen u pogledu uticaja kampanje na razumijevanje zaštitnih mjera kao načina zaštite porodice od nasilja. Sada se 76,4% ispitanika/ca slaže sa tvrdnjom da „podnošenjem zahtjeva za zaštitne mjere štite porodicu od nasilja“.

Tabela 4
Nivo upoznatosti policijskih službenika/ca sa kampanjom

	Da	Ne
Da li ste upoznati sa kampanjom koju provodi udruga Vive Žene u okviru projekta Prevencija i sprječavanje nasilja u porodici na području Tuzlanskog kantona?	100%	0%
Da li ste upoznati sa sloganima kampanje?	100%	0%

Izvor: Autori

Polazeći od specifičnog rezultata projekta (SR 2) *Emitovane ključne poruke dopiru do ciljne javnosti u svim opština*, proveli smo analizu kanala komunikacije i njihovog dosega do ciljne grupe. Aktivnosti u okviru Strategije odnose

se na integriranu marketinšku kampanju koja je podrazumijevala istovremeno korištenje različitih kanala komunikacije. Rezultati anketnog ispitivanja koje je obuhvatilo 77 policijskih službenika/ca pokazuju da je



Od vrha ka dnu: Mural naslikan tokom kampanje kako bi ohrabrio građane/ke da prijavljuju nasilje. Foto: Jasmin Jatić/ Vive žene; Promotivni materijal podijeljen tokom radionice sa policijom. Foto: Jasmin Jatić/ Vive žene

nivo upoznatosti sa kampanjom, odnosno sloganima kampanje 100% (Tabela 4).

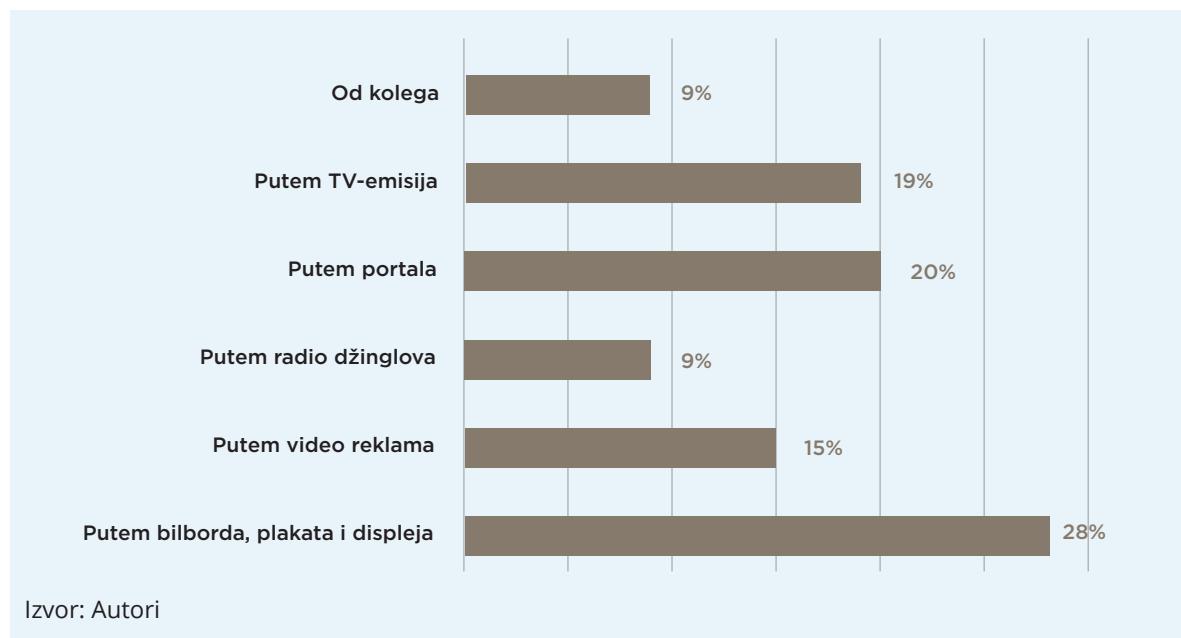
Slika 2. prikazuje da je kampanja bila vidljiva putem svih korištenih komunikacijskih kanala, a kao komunikacijski kanal kroz koji su najviše upoznati s kampanjom ispitanici/ce su označili bilborde, plakate i led displeje. Također, ovaj komunikacijski kanal im se najviše dopao u okviru same kampanje (Slika 3). To je donekle bilo očekivano s obzirom na to da je kampanja bazirana na vidljivosti policijskih službenika/ca i

na njihovom predstavljanju u pozitivnom svjetlu, pri čemu su upravo na bilbordima i plakatima koji su bili raspoređeni u svakoj opštini TK bile slike stvarnih policijskih službenika/ca.

Čak 94,7% ispitanika/ca izjasnilo se da je kampanja imala pozitivan uticaj na njihovu informisanost o problemu nasilja u porodici. Dakle, u vezi sa specifičnim rezultatom projekta (SR 2) možemo konstatovati da su kroz različite kanale komunikacije odaslane ključne poruke koje su doprle do ciljne populacije.

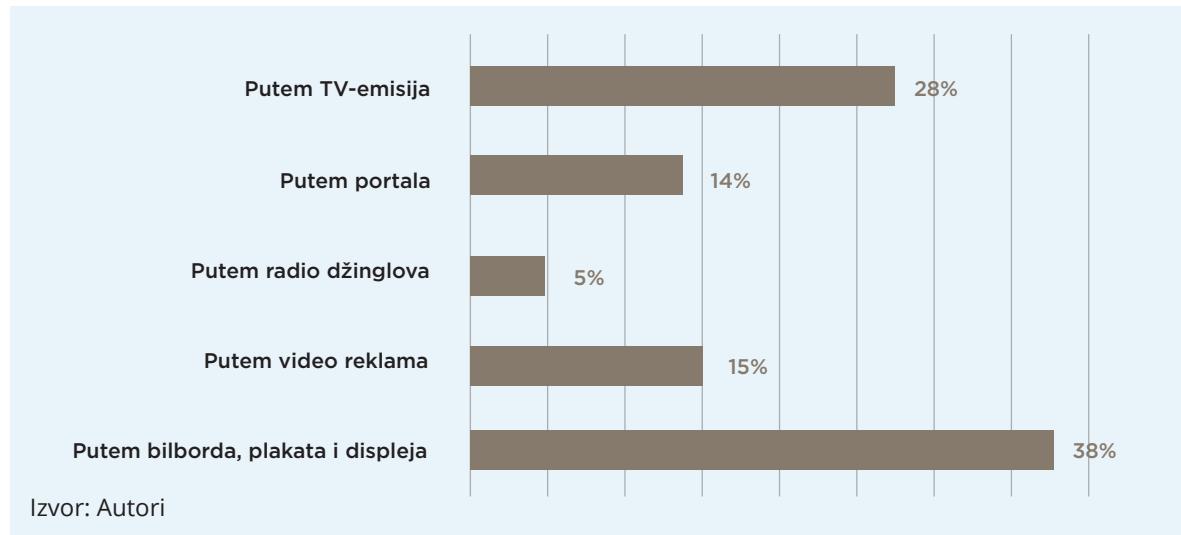
Slika 2

Komunikacijski kanali putem kojih su policijski službenici/ce upoznati sa kampanjom



Slika 3

Komunikacijski kanali koji su se najviše svidjeli policijskim službenicima/cama



Kod djelotvornosti smo dodatno posmatrali efekte Strategije na rad policije, ali i na počionice nasilja.

U Tabeli 5 prikazani su dodatni efekti Strategije na rad policije uopšteno, izdvojeni na osnovu polustrukturiranih dubinskih intervjuja i provedenih fokus grupa.

Ovdje treba istaći da se mogu uočiti tri efekta koji se direktno odnose na rad policije:

- Prvi efekat odnosi se na to da je kampanja doprinijela povećanju svijesti o značaju predlaganja zaštitnih mjera kada se radi o porodičnom nasilju, što potvrđuju i rezultati anketnog ispitivanja prikazanog u Tabeli 3, gdje se vidi da 79,5% ispitanika/ca ima isto mišljenje.
 - Drugi efekt odnosi se na promjenu stavova i postupanja kod policijskih službenika/ca. Ovdje treba posebno naglasiti da je poseban efekat postignut unutar
- policajskih struktura MUP-a TK, a ogleda se u pokretanju internog edukacijsko-inspekcijskog nadzora koji je značajno uticao na ozbiljniji pristup svih struktura problemu (ne)predlaganja zaštitnih mjera u slučajevima nasilja u porodici. Čak 84,7% anketiranih policijskih službenika/ca iz našeg anketnog ispitivanja izjavilo je kako je za njih značajno to što je UP MUP-a TK pokrenula internu kontrolu u vezi s podnošenjem zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera postupanja policijskih službenika u slučajevima nasilja u porodici.
- Pokretanje internog edukacijsko-inspekcijskog nadzora. Tokom cijele kampanje provođene su različite aktivnosti s ciljem promjene stavova i ponašanja policijskih ureda kroz provođenje normi za zaštitu žena žrtava nasilja u Tuzlanskom kantonu, a koje su značajno uticale i na to da sam MUP TK pokrene unutrašnji inspekcijski nadzor u vezi sa postupanjem u prijavama slučajeva nasilja u porodici.

Tabela 5
Osnovni efekti Strategije izdvojeni na osnovu polustrukturiranih intervjuja i fokus grupe

Efekti	Izjave
Povećanje svijesti unutar policije o značaju predlaganja zaštitnih mjera u slučajevima porodičnog nasilja	<p><i>“Policija je bila upoznata s tom temom, ali sa propratnim materijalima se veća pažnja pridaje toj problematici.”</i></p> <p><i>“U žiži su druga krivična djela, a sa ovim smo im približili ovo krivično djelo.”</i></p> <p><i>“A sama promocija tog problema povećava važnost tog problema jer se skrene pažnja na to.”</i></p> <p><i>“Ovakve kampanje imaju smisla, probuđuju svijest o ovoj problematici.”</i></p> <p><i>„Kampanja je svima otvorila oči i zaista ima efekta.“</i></p> <p><i>“Sad je došlo do pomaka.”</i></p> <p><i>“Mi istražujemo druge vrste kriminaliteta, droga, krijumčarenje, a nikada porodično nasilje, zašto i to ne bismo radili.”</i></p>
Promjena stava i postupanja kod policijskih službenika	<p><i>“Postoji promjena stava kod policijskih službenika u 98% slučajeva.”</i></p> <p><i>“Da, u svakom slučaju, dobra komunikacija, sigurno je policijski službenik promijenio svoje ponašanje ili razmislio o svom postupanju.”</i></p> <p><i>“Kampanjom se postiglo da se promijeni ponašanje i odgovornost, da se gleda drugim očima i ne damo mu prostora da postupa drugačije od onoga što je zakonski određeno.”</i></p> <p><i>“Dobili smo upute da moramo predložiti zaštitnu mjeru, nema prijave bez zaštitne.”</i></p> <p><i>“Teško je reći da su se službenici koji rade na nasilju u porodici usavršili, ali dosta je doprinijelo njihovom poimanju nasilja u porodici i pristupu.”</i></p> <p><i>„Znam za jednu kolegicu koja je radila noćnu smjenu, gdje se desio slučaj nasilja u porodici, i gdje je ona rekla da ne bih ja išla, ali vidjela sam na TV-u.”</i></p>

<p>Pokretanje internog edukacijsko-inspeksijskog nadzora</p>	<p><i>"Ako žrtva nije spremna da dâ izjavu, a svi elementi navode da je krivično djelo, automatski su ispunjeni uslovi za zaštitnu mjeru, ne treba tu izjava, ona će na tužilaštву reći da odustaje ako želi."</i></p> <p><i>"Kolega upozna žrtvu sa čl. 97, bez obzira da li ga koristi ili ne, on ide sa predlaganjem zaštitne mjere."</i></p> <p><i>"Mislim da je problem što dosta policijskih službenika miješaju nasilje u porodici sa kršenjem javnog reda i mira. Ja sam bio ovdje na edukaciji i bio sam inicijator. Kad ja kažem kolegama da je ovo nasilje u porodici a ne javni red i mir, kolege ne mogu baš da shvate, ja sam tu mlađi, ali ipak na kraju uvaže."</i></p> <p><i>"Primjećujem da smo manje pridavali značaj nasilju u porodici i zaštitnim mjerama, ali čujem od kolega kako trebamo bolje saslušati žrtvu i pomoći joj."</i></p> <p><i>"Ona je sigurno imala svoj značaj, čim je pokrenuta mi smo odredili inspekcijski nadzor i vidjeli smo da tu ima poprilično odstupanja, i sada kad vidim brojeve vidim da je to gotovo 100% uspjelo."</i></p> <p><i>"Odmah nakon vašeg sastanka sa direktorom napravljena je inspekcija i to je dalo rezultate."</i></p> <p><i>"Hoće, rukovodioci su upoznati i oni će pratiti i pored nadzora koji je svakih šest mjeseci."</i></p> <p><i>"Mislim da su praćenje i analiza veoma značajni za rad i zadovoljan sam kvalitetom dosadašnjeg praćenja policijskih službenika u slučajevima nasilja u porodici."</i></p> <p><i>"Dobro je da ima provjera, treba pronaći način da se podstakne službenik da uradi svoj posao, ako je došlo do prepreka."</i></p> <p><i>„Mislim da je prvi put ta kontrola došla što se tiče ove problematike.“</i></p> <p><i>„Svaka kontrola je dobra. Gdje nema kontrole, nema ni posla. Neka se kontroliše, podržavam to. One ne treba da imaju efekte zastrašivanja, nego da više budu koordinacijsko-edukativnog karaktera.“</i></p> <p><i>„Izvršeni su inspekcijski nadzori, nakon što završimo sa izvještajem o istom, nastojat ćemo da u narednom periodu otklonimo sve pronađene nedostatke i manjkavosti.“</i></p> <p><i>“Meni je ovaj model dobar i mi ćemo nastaviti, naš interni.”</i></p>
---	---

Izvor: Autori

Intervjusane osobe smatraju da najjači efekat na počinitelje nasilja može imati mjera udaljenja iz stana/kuće. Smatraju da takve mjere znatno utiču na promjenu ponašanja samih počinitelja. Tokom intervjua navode sljedeće:

„Kada počinilac vidi da je jedna osoba udaljena iz stana, onda će se pitati da li će i on dobiti takvu mjeru za svoja djela!“

„Nasilnici kad dobiju prvu zaštitnu mjeru, pogotovo uhođenja, mijenjaju se, drugačije, izbjegavaju sukobe... građani su mnogo više upoznati.“

„Imao sam slučaj čovjeka koji je preplakao u stanici, bio je pijan i pomalo nasilan. Cijelu noć sam pričao s njim, kaje se, i preplakao je noć, eto.“

Specifični rezultat projekta (SR3) podrazumijeva da je MUP TK pokretač zaštite žrtava nasilja u porodici. Jedan od pokazatelja ostvarenja ovog specifičnog rezultata se odnosio na postavljanje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici na zvaničnu web stranicu MUP-a TK, što je i učinjeno, a rezultati našeg istraživanja su pokazali da 96% anketiranih policijskih službenika to podržava. Drugi pokazatelj ostvarenja ovog specifičnog cilja se odnosi na unaprjeđenje sistema izvještavanja, reakcije i praćenja slučajeva nasilja u porodici u Tuzlanskom kantonu. Teško je očekivati da je za kratko vrijeme ovaj sistem značajno unaprijeđen, ali je važno da je, na osnovu zagovaranja i aktivnosti projektnog tima, pokrenuta interna kontrola u okviru policije TK, koja ima i edukativni dio, a specifično

je vezana za slučajeve nasilja u porodici i način postupanja i predlaganja zaštitnih mjera za žrtve nasilja u porodici.

Kao dobra ilustracija efekta kampanje na promjenu ponašanja policijskih službenika može poslužiti priča jednog od učesnika naše fokus grupe:

„Ja sam imao slučaj, poslije prvog predavanja, često se dešava nasilje u porodici, sad je ta priča... Prenijeli smo šefu smjene nek' naprave službenu zabilješku... Mi smo lišili lice slobode, on se bunio: „Šta ćete vi meni, ovo je moja kuća!“ Međutim, samim dovođenjem u stanicu druga je priča, govorio je: „Nisam znao da će doći do ovoga!“.... Uporno se do sada mirilo, sad je odmah izrečena mјera.“

Na osnovu ranije iznesenog možemo iznijeti nekoliko zaključaka u vezi s evaluacijom Strategije s aspekta njene djelotvornosti:

- Postavljeni specifični cilj, koji se odnosi na povećanje procenta predloženih zaštitnih mjera u odnosu na prijave nasilja u porodici za 50% u odnosu na raniji period je – prema podacima koje je dostavio MUP TK – u velikoj mjeri ostvaren.
- Odaslane su ključne poruke i stigle su do ciljne populacije.
- U samoj policiji došlo je do povećanja svijesti o zaštitnim mjerama koje se predlažu u slučajevima nasilja u porodici.
- Kod policijskih službenika/ca došlo je do uočljive promjene stava i postupanja kad je riječ o predlaganju zaštitnih mjera.
- Na web stranicu MUP-a TK postavljen je tekst Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.
- MUP TK pokrenuo je interni edukacijsko-inspekcijski nadzor.

2.3. EFIKASNOST

S aspekta evaluacije efikasnosti ocjenjuje se koliko su efikasno korišteni resursi prilikom implementacije aktivnosti kako da bi se postigli postavljeni ciljevi. Ovaj aspekt evaluacije Strategije razmatran je prvenstveno kroz procjenu efikasnosti po broju realizovanih aktivnosti u odnosu na broj planiranih aktivnosti. Evaluacija aspekta efikasnosti Strategije u ovom slučaju ne obuhvata analizu efikasnosti korištenja finansijskih resursa; naime, efikasnost korištenja finansijskih sredstava evaluira se kroz kvartalne izvještaje o realizaciji projekata i utrošku sredstava koji se redovito šalju donatorima. Strategija je izrađena na osnovu ranije postavljenih ključnih komunikacijskih ciljeva koji su rezultat provedene market analize. Sve planirane aktivnosti u okviru Strategije, odnosno kampanje, usmjerene su na ostvarenje komunikacijskih ciljeva, a njihovu efikasnost posmatrali smo u odnosu na indikatore koji su definisani u vezi s komunikacijskim ciljevima. U prilogu 3 data je tabela planiranih aktivnosti u okviru strategije, kao i njihove realizacije. Operativni plan aktivnosti uključivao je pripreme aktivnosti, administrativnu mobilizaciju, mobilizaciju zajednice, komunikacijski plan i plan oglašavanja, promocije i podsticanja, ličnu prodaju i operacionalizaciju aktivnosti. Vidljivo je da su planirane aktivnosti realizovane gotovo u potpunosti, a raduje nas mobilizacija svih zainteresovanih strana, posebno UP MUP-a TK.

U nastavku je dat pregled objava različitih medijskih sadržaja u printanim i digitalnim medijima, kao i njihov doseg.

Tabela 7
Objavljeni tekstovi i mediji u kojima su objavljeni

Objavljeni tekstovi	Mediji/web stranice
Vive Žene potpisale ugovor/sporazum o saradnji sa MUP-om TK i RTV TK (23.11.2020.)	RTV TK, muptk.ba, vivezene.ba, reaguj-vivezene.ba, facebook vivezene
Vive Žene najavile veliku kampanju: Čuješ, vidiš, znaš – REAGUJ! (26.11.2020.)	Klix, RTV Lukavac, RTV7, aktuelno.ba, tuzlarije, startbih, BHRT, SAHAR TV, Nezavisne novine, nkp, RTV Slon, RTV TK, Faktor.ba, Fena, Oslobođenje, Tuzla.info, Tuzlanski.ba, Tip.ba, muptk.ba, vivezene.ba, reaguj-vivezene.ba, facebook vivezene
Posjetite web vivezene-reaguj.ba (17.12.2020.)	Tip.ba, aktuelno.ba, rtv7, tuzlarije, tuzlainfo.ba, dobarportal.net, portal-udar.net, startbih.ba, fena, muptk.ba, vivezene.ba, reaguj-vivezene.ba, facebook vivezene

Najava aktivnosti „od vrata do vrata“ – održan sastanak policije i studenata (22.12.2020.)	Catbih.ba, tuzlainfo.ba, muptk.ba, vivezene.ba, reaguj-vivezene.ba, facebook vivezene
Sastanak sa studentima u sklopu kampanje: Čuješ, vidiš, znaš – REAGUJ! (27.01.2021.)	Tuzlarije, RTV Lukavac, Radio Srebrenik, RTV Slon, tip.ba, RTV Glas Drine, tuzlainfo.ba, aktuelno.ba, volimtuzlu.ba, vivezene.ba, reaguj-vivezene.ba,
Vive Žene i MUP TK u zajedničkoj misiji prevencije nasilja u porodici – primopredaja materijala (2.02. 2021.)	RTV TK; RTV SLON; RTV7; Federalna TV; Sahar TV; Tuzlarije, RTV Glas Drine, tip.ba, tuzlanski.ba, tuzlainfo.ba, aktuelno.ba, boljatuzla.ba, vivezene.ba, muptk.ba, vivezene-reaguj.ba i facebook vivezene
Vive Žene: Nasilje u porodici nije privatna stvar već društveni problem (13.02.2021.)	RTV TK, Tuzlarije, tuzlanski.ba, tuzlainfo.ba, aktuelno.ba, vivezene.ba, volimtuzlu.ba, ntv.ba, RTV Lukavac.ba, RTV Slon, Radio Srebrenik, muptk.ba, vivezene-reaguj.ba i facebook vivezene
Policija i studenti sa građanima razgovaraju o problemu nasilja u porodici (25.02.2021.)	vivezene.ba, muptk.ba, vivezene-reaguj.ba i facebook vivezene
Povećan broj izrečenih zaštitnih mjera kod nasilja u porodici na području TK (20.03.2021.)	Tuzlainfo.ba, RTV TK, tip.ba, Federalna, sourse.ba, RTV7, tuzlarije, RTV Lukavac, vivezene.ba, muptk.ba, vivezene-reaguj.ba i facebook vivezene
Završena kampanja Čuješ, Vidiš, Znaš – REAGUJ! Pozovi 122 (7.05.2021.)	Tuzlarije, Tip.ba, RTV Slon, RTV TK, vivezene.ba, muptk.ba, vivezene-reaguj.ba i facebook vivezene

Izvor: Autori

Iz prikazane Tabele 7. može se vidjeti da je u periodu od novembra 2020. godine, kada je krenula kampanja Čuješ, Vidiš, Znaš – REAGUJ!, pa do kraja aprila 2021. godine, kada je i zvanično završena, objavljeno 10 informacija (članaka) u medijima, sa fotografijama. što je u prosjeku dva teksta mjesečno. Mediji koji su objavljivali najčešće su s područja TK, i to u 80% slučajeva, dok se oko 20% odnosi na medije

koji pokrivaju područje FBiH i cijele BiH. Sve napisane informacije za medije objavljene su i na oficijelnoj web stranici projekta, te MUP-a TK, udruge Vive Žene i na Facebook stranici Vive Žene. Ukupno 33 različita medija: web portali, novine, radio stanice, tv kuće – prenosilo je informacije vezane za aktivnosti u sklopu Strategije.

Tabela 8
Pregled medijskih partnera

Medijski partner	Pokrivenost
Glas Drine	Radio Glas Drine 24 sata dnevno emituje svoj program, i to na pet frekvencija FM, i pokriva cjelokupno područje sjeveroistočne BiH, a sluša se i u dijelovima Srbije i Hrvatske. FM frekvencije: 88,80 MHz, Zvornik 104,20 MHz, Kalesija 99,60 MHz, Teočak 106,40 MHz i Čelić 103,80 MHz.
NEON Televizija	Pokriva Kalesiju i Živinice, koje su za sada pokriveni ovim signalom.
Radio Srebrenik	Danas svojim signalom, u skladu s pravilima RAK-a, pokriva tuzlansku, dobojsku regiju i brčansku regiju. Radio Srebrenik emituje program 24 sata dnevno na frekvencijama: 90,8 Mhz za područje opština Srebrenik, Gradačac, Gračanica, Zavidovići, Tešanj i dijelove Kaknja i Zenice, te 103 Mhz za Tuzlu, Živinice, Kalesiju, Kladanj, Banoviće i Lukavac.
Radio Gradačac	Radio Gradačac pokriva područje Posavine, Zeničko-dobojski kanton, Brčko Distrikt BiH. Potencijalnih slušatelja ima oko 138.619.
Radio Gračanica	Pored Gračanice pokriva i Zeničko-Dobojski kanton i Posavsku županiju, a potencijalni broj slušatelja je 216.054.

RTV Lukavac	Dostupna je kablovska TV. Program Radio Lukavca emituje se na frekvenciji 96,7 MHz u terminu od 6.00 do 22.00 sata. Program se može pratiti na prostoru Tuzlanskog kantona (Lukavac, Tuzla, Banovići, Gračanica, Srebrenik, Kalesija), zatim Zeničko-Dobojskog kantona (Zavidovići, Žepče, dio Zenice), kao i u Republici Srpskoj (Doboj) te na području Brčko Distrikta BiH.
RTV TK	Repetitori i odašiljači RTV TK pokrivaju cijelo područje sjeveroistočne Bosne, istočne Hrvatske i zapadne Srbije. Ima IPTV servis, pa je i u mrežama kablovskih operatera u Bosni i Hercegovini i susjednim državama.
RTV 7	Radio 7 Tuzla svojim zemaljskim predajnikom instaliranim na Ilinčici u Tuzli i Gračanici, pokriva signalom područje TK. Televizija 7 emituje svoj program putem drugih elektronskih komunikacijskih mreža.
RTV Slon	TV Slon Extra program emituje na 54 kanalu UHF područja putem tri zemaljska predajnika. Upravo ovakav raspored predajnika omogućava da, prema mjerjenjima RAK-a, pokriva populaciju od 264.587 stanovnika, koji imaju mogućnost gledanja pri punom signalu, dok je ovaj broj u zoni normalnog kvaliteta prijemne slike znatno veći. Pokrivenost signalom Radio Slon: program emitujemo na frekvenciji 89 MHz. Zona pokrivanja signalom obuhvata opštine i gradove: Tuzla, Živinice, Lukavac, Banovići, Kalesija, Srebrenik, Doboj, Gračanica. Pokrivenost: cca 500.000 stanovnika.

Izvor: Autori

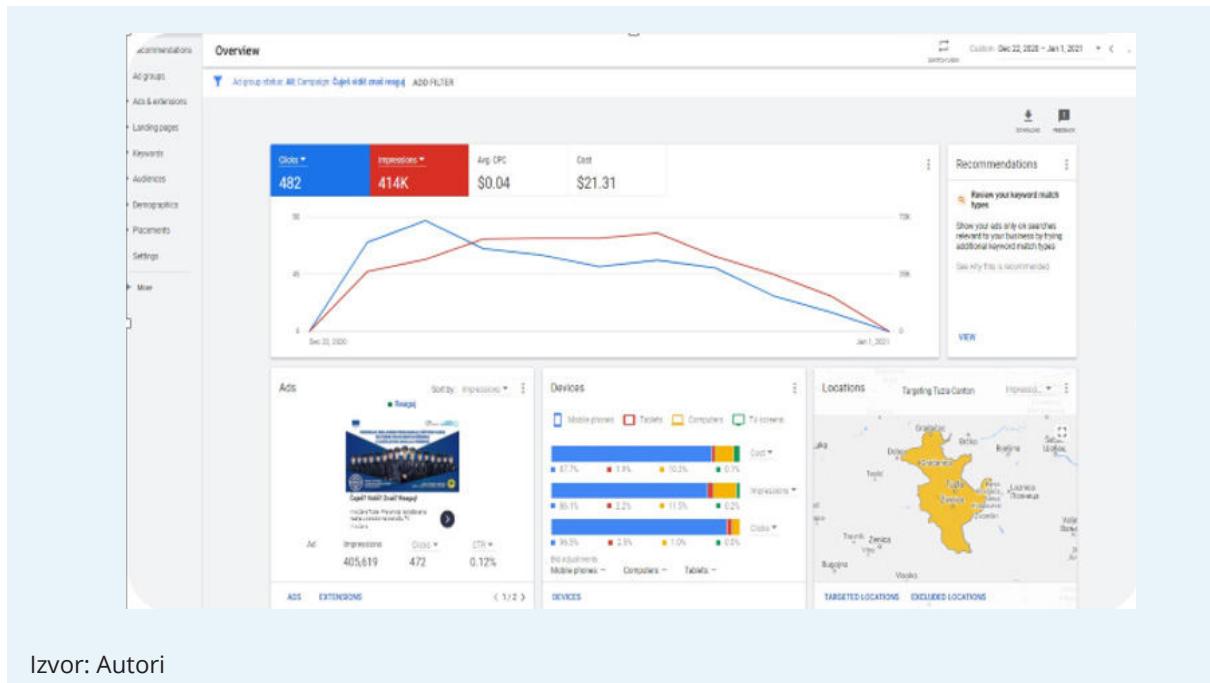
U Tabeli 8 navedeni su mediji s kojim su sklopljeni partnerski ugovori za video i radijske reklame, spotove po 30 sekundi, kao i radijske džinglove/poruke od 20-25 sekundi minimalno 5 puta dnevno.

Ukoliko se pogleda kolona pokrivenosti u Tabeli, možemo izvesti zaključak da je pomenute sadržaje imalo priliku vidjeti cca 500.000 stanovnika s područja TK, kao i šire,

što podrazumjeva Zeničko-dobojski, Posavski kanton i Brčko Distrikt BiH.

U okviru kampanje osmišljene su dvije Google Adwords kampanje, koje su za cilj imale REACH (domet) i IMPRESSIONS (utisci). Prva Google kampanja osmišljena je 22.12.2020. godine. Ova kampanja zabilježila je 414.000+ pregleda i 482 klika do web prezentacije www.vivezene-reaguj.ba

Slika 4
Doseg prve Google kampanje

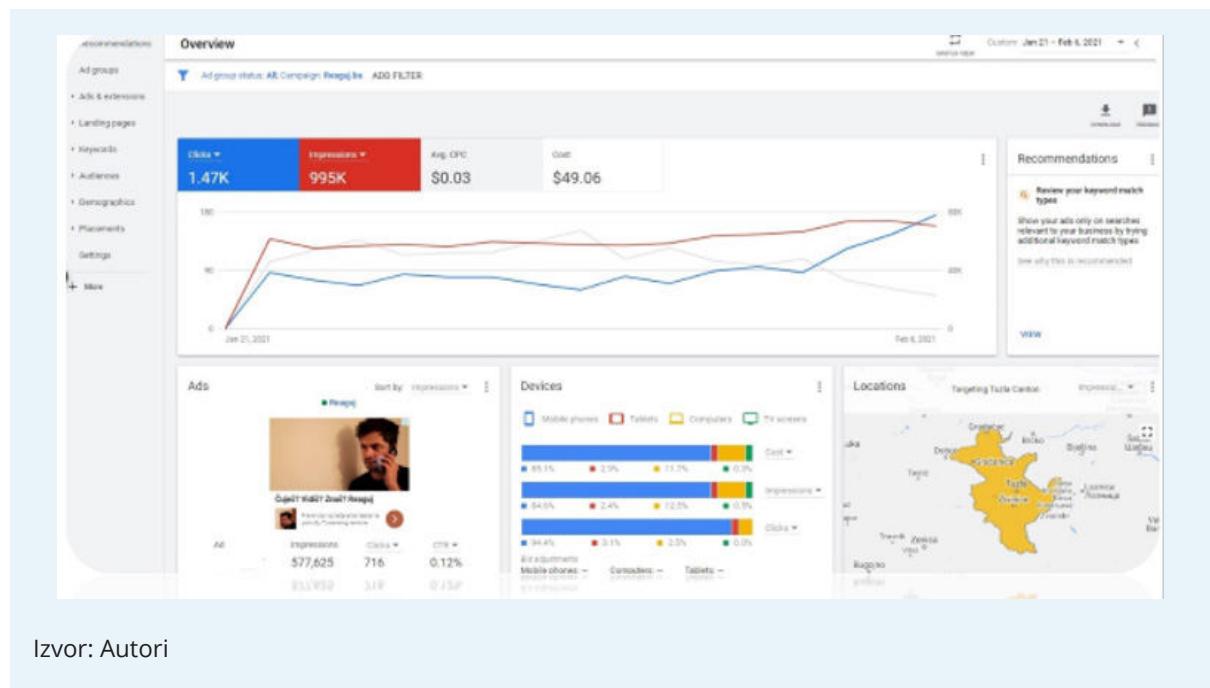


Izvor: Autori

Druga Google kampanja osmišljena je 22.01.2021. godine. Ova kampanja zabilježila

je 995.000+ pregleda i 1.470+ klikova do web prezentacije www.vivezene-reaguj.ba.

Slika 5
Doseg druge Google kampanje



Izvor: Autori

Osmišljeno je 158 različitih Facebook objava, koje su zabilježile doseg od 156.847 ljudi i 6.539 reakcija na ove objave.

Na osnovu iznesenog možemo zaključiti da je Strategija, odnosno kampanja bila usmjerena i na savremene digitalne kanale marketinške komunikacije, sa dobrim dosezima vidljivosti u opštoj populaciji, što je posebno značajno u kontekstu opštег cilja našeg projekta.

2.4. KORISNOST/UTICAJ

Kod analize korisnosti/uicaja ocjenjuje se na koji su način aktivnosti u okviru Strategije i same kampanje korisne za ciljne grupe definisane strategijom i za širu zajednicu, na način predviđen Strategijom, odnosno kakav su uticaj provedene aktivnosti imale na ove grupe. S

ovog aspekta evaluacije posebno naglašavamo analizu korisnosti primjene brošure *Smjernica za postupanje policijskih službenika u slučajevima porodičnog nasilja* kao mjeru koja je prepoznata kao ključna u provođenju postavljenih strategijskih i projektnih ciljeva.

Na Slici 6 prikazani su odgovori ispitanika/ca policijskih službenika/ca o korisnosti i uticaju kampanje. Vidimo da 98,7% ispitanika/ca smatra da je kampanja bila korisna za rad policije, a svi ispitanici/ce odgovorili su potvrđno na pitanje o tome da li je kampanja imala pozitivan uticaj na razumijevanje važnosti predlaganja zaštitnih mjera. Da je kampanja pozitivno djelovala na motivaciju policijskih službenika/ca u smislu odlučnijeg postupanja prilikom predlaganja zaštitnih mjera smatra 65,9% ispitanika/ca, a 94,7% njih se slaže da je kampanja olakšala rad policije u slučajevima nasilja u porodici.

Slika 6
Korisnost/uticaj kampanje na policiju



Kada je riječ o koristi same kampanje, odnosno o njenom uticaju na postupanje policijskih službenika, na osnovu analize provedenih polustrukturiranih intervjuja i fokus grupe izdvojili smo dvije dimenzije korisnosti, odnosno uticaja: korisnost/uticaj na policiju kao dominantan cilj Strategije i korisnost/uticaj na širu društvenu zajednicu.

Kod korisnosti i uticaja Strategije na policiju, zasnovano na ličnim izjavama policijskih službenika, možemo istaći tri segmenta:

- povećana vidljivost policije,
- jačanje ugleda policije,
- osnaživanje unutrašnjih kapaciteta policijskih službenika.

Korisnost i uticaj Strategije na širu društvenu zajednicu ogleda se u informisanju javnosti i u jačanju svijesti o problemu nasilja u porodici. Moramo naglasiti da je prije implementacije COMBI strategije i aktivnosti provedena tržišna procjena sa ciljnom populacijom i prikupljene su informacije kroz lične izjave

policjskih službenika, naglašavajući veliko područje izazova i problema u postupanju u slučajevima porodičnog nasilja. Detaljne informacije, saznanja i zaključci predstavljeni su kroz dva značajna dokumenta: Izvještaj tržišne analize i COMBI strategije. Informacije su prikupljene, procesuirane i interpretirane pomoću polustrukturiranih upitnika, dubinskih intervjuja, SWOT analize, fokus grupe, force field analize, Day in the life (DILO) analize, Top of the mind analize i HICDARM analize. Na primjer, većina intervjuisanih policijskih službenika se, između ostalih relevantnih izazova, žalila na svoju poziciju, na stavove javnosti prema policiji i porodičnom nasilju. Na završnoj evaluaciji, kroz sastanke i intervjuje, ukazali su na poboljšanje stavova i na bolju sliku policije u zajednici.

U Tabeli 9 izdvojili smo izjave policijskih službenika/ca o povećanju vidljivosti i jačanju ugleda policije. Izjave su prikupljene putem polustrukturiranih intervjuja i provedenih fokus grupa.



Od vrha ka dnu: Letak sa informacijama o nasilju u porodici. Foto: Jasmin Jatić/ Vive žene; Završna ceremonija kampanje. Foto: Jasmin Jatić/ Vive žene

Tabela 9
Izjave ispitanika/ca o povećanju vidljivosti i jačanju ugleda policije

Povećana vidljivost policije	<p>“Policija je sada puno vidljivija i ima veći značaj.”</p> <p>“Više je vidljiva, u svakom slučaju.”</p> <p>“Samo se vidi policija, mi smo prva karika u lancu i uvijek smo u prvom planu.”</p> <p>“Kampanja je postigla veliki značaj u vidljivosti policije na TK.”</p> <p>“Dosta je doprinijela kroz širok spektar djelovanja ove kampanje. Prepostavljam da su TV emisije i spotovi na TV-u i društvene mreže doveli do toga da policija bude vidljiva. Mislim da je ovo bolji način što je policija angažovana nego da su to glumci. Psihološki efekat je važan, baš onaj akter koji učestvuje.”</p>
Jačanje ugleda policije	<p>“Ovo je bila velika promocija policije.”</p> <p>“Dobili su ugled, imaju pravac postupanja. Sada je policija važnija.”</p> <p>“Kampanja je pozitivna, a ima i drugih kampanja koje su pozitivne za policiju.”</p> <p>“Sada je policija značajna jer ima svoje lice.”</p> <p>“Također, kampanja je zblžila građane i policijske službenike.”</p> <p>“Samo kada vidim policijske službenike kako stoje u nizu, lijep je osjećaj, kao nekada ‘ponosna krila naše armije’!”</p> <p>“Da stvarne policajce svi vide na bilbordima, i potencijalna žrtva i počinilac.”</p> <p>“Jeste, svakako. Doprinijela je u svakom slučaju da se istakne rad i značaj policije uopšteno, a i posebno kada je u pitanju problematika nasilje u porodici.”</p> <p>“Pozitivno je što su stavili policijske službenike i uvidjeli su svi da smo mi bitni, prvi krećemo i završavamo to sve.”</p> <p>“Policija je na ovaj način promovisana u pozitivnom smislu.”</p> <p>„Pozitivno je uticala i drago mi je što sam video dosta kolega iz stanice kako su predstavljeni ljudima u zajednici. Mislim da je pobudilo svijest u građanima da imaju više povjerenja u policiju.”</p> <p>“To je definitivno ... kampanja promocije zakona i izricanja zaštitnih mera i policajaca.”</p>

Izvor: Autori

Korisnost provedenih aktivnosti i akcija u okviru Strategije i kampanje ogleda se u velikoj mjeri kroz jačanje unutrašnjih kapaciteta policije, odnosno policijskih službenika/ca.

U Tabeli 10 date su izjave policijskih službenika/ca o osnaživanju unutrašnjih kapaciteta policijskih službenika prema poziciji i poslu koji obavljaju u okviru MUP-a TK. Izjave su izdvojene na osnovu provedenih polustrukturiranih intervjua i fokus grupe.

Sve informacije su prikupljene na osnovu ličnih izjava i samoprocjene intervjuisanih policijskih službenika/ca. Moramo naglasiti da je implementacija COMBI strategije bila prekratka da bi se zaključilo kako su postignute sistemske i intrapsihičke promjene i da su novi oblici

ponašanja zauvijek internalizovani. COMBI priprema i implementacija treba da bude organizovana longitudinalno, a nova ponašanja trebalo bi kontinuirano iznova podsticati. Ovaj projekat je uspio ojačati interne resurse sa 1.600 primjeraka Smjernica za postupanje policijskih službenika u slučajevima nasilja u porodici: svi policijski službenici/ce su dobili dokument i oko 300 policijskih službenika zaduženih za slučajeve nasilja u porodici dobili su džepno izdanje Smjernica. Ovaj projekt je bio vremenski i finansijski ograničen, nije se investiralo u dalju edukaciju policijskih službenika niti u rad Ministarstva unutrašnjih poslova u smjeru organizacionog razvoja, niti u zagovaranje povećanja broja policijskih službenika/ca zaduženih za slučajeve nasilja u porodici.

Tabela 10
Izjave ispitanika/ca o osnaživanju unutrašnjih kapaciteta policijskih službenika/ca

Direktor, načelnici odjela, načelnici PU	Šefovi smjena, istražitelji, zastupnici pred sudom	Uniformisana policija
„Projekat je djelovao edukativno i motivirajuće na rad službenika koji rade na slučajevima nasilja u porodici.“	„Kampanjom ste uticali na našu svijest i percepciju pojave nasilja u porodici. „Postao sam malo osjetljiviji.“	„Npr. jedan od bitnih momenata jeste gdje je bilo dijete u momentu nasilja, da li je fizičko ili psihičko, jel' je tuk'o, kako je tuk'o... Te sam stvari upamlio i koristilo mi je na par prijava na koje sam otišao... Bolje sam razumio žrtvu.“
„Korisno je što je izvršena edukacija, podijeljene Smjernice, time je došlo do povećanja izricanja mjera.“	„Kampanja je imala najveći uticaj na rad policije, od policajca do komandira, svi su upoznati sa obavezom podnošenja zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera, svi su sigurno upoznati.“	„Mislim da je situacija u policijskoj upravi drugačija, ozbiljnija, kad se sa terena javlja rukovođa smjene, odmah se postupa.“
„Najkorisniji su za mlađe policajce jer oni nisu upoznati s tim, a ovi stari već poznaju tu problematiku. Korist je, znači, da su mlađi policajci upoznali to, mimo naših edukacija, mimo iskustava sa terena koje prenosimo.“	„Što se tiče kampanje, sama po sebi je pozitivna jer daje razne upute, smjernice, oslobođila je žrtve da im se pomogne na taj način.“	„Ja sam imao slučaj, poslije prvog predavanja, često se dešava nasilje u porodici, sad je ta priča „Šta čete vi meni, ovo je moja kuća!“ Prenijeli smo šefu smjenu, nek naprave službenu zabilješku... Mi smo lišili lice slobode, on se bunio: „Šta čete vi meni, ovo je moja kuća“; međutim, samim dovođenjem u stanicu, druga je priča, govorio je: „Nisam znao da će doći do ovoga“. Uporno se do sada mirilo, ali sad je odmah izrečena mjera i nikad više nije bilo tog slučaja.“
„Teško je reći da su se službenici koji rade na nasilju u porodici usavršili, ali dosta je doprinijelo njihovom poimanju nasilja u porodici i pristupu.“	„Meni je to dalo veću slobodu, otvorenost i mogućnost da onda može da postupa da spasi žrtvu, a nasilnika ono što ga sljedeće.“	„Mislim da problem što dosta policijskih službenika miješa nasilje u porodici sa kršenjem javnog reda i mira... Ja sam bio ovdje, bio sam inicijator... Kad ja kažem: 'Kolega, ovo je nasilje u porodici a ne javni red i mir', kolege ne mogu baš da shvate. Ja sam tu mlađi, ali ipak na kraju uvaže.“
	„Međutim, ova kampanja dala mi je malo bezobraznosti, ili snage da se mogu posvađati sa sudijom ili socijalnim radnikom ukoliko ne odrade svoj dio posla.“	
	„Imam kolegu koji je trebao neki dan da piše za zaštitnu mjeru, a nije znao to... Igrom slučaja sam ja bio tu i objasnio mu.“	
	„Smatram da je kampanja imala najveći uticaj na rad policije, od policajca do komandira, svi su upoznati sa obavezom podnošenja zahtjeva za izricanje zaštitnih mjera. Svi su sigurno upoznati.“	
	„Prilikom izlaska na lice mjesta patrola popunjava obrazac, to je u Gračanici od edukacije oživjelo.“	
	„Bivši direktor, pominje tu problematiku i rad po toj problematici. Dva-tri puta pominje, kroz to vidimo, znam kroz medije da ste kod njega često bili i veliki je uticaj na njega ostavilo.““Za kampanju mogu reći da je bila jako korisna za rad policije.“	

	<p>“Moj osvrt na kampanju je da je pristup Uprave policije bolji, kroz edukaciju, kroz brošure, kroz depeše i sl. Svi plakati su okačeni na svim PU, svi su dobili brošure i uputstva od Uprave policije da se postupa.”</p> <p>“Koliko ste uticali s kampanjom da već pričamo o oblaku kojeg nismo imali, imali smo samo tegove koji su nas vukli dole.”</p>
--	---

Izvor: Autori

Iako je Strategija kao ciljnu grupu posmatrala policijske službenike/ce, sama kampanja bila je širokog obuhvata i usmjerena i prema široj javnosti.

U Tabeli 11 date su izjave policijskih službenika/ca o tome šta misle o uticaju Strategije na povećanje informisanosti i svijesti građana o nasilju u porodici u vezi s pozicijom i poslom koji

obavljaju u okviru MUP-a TK. Izjave su izdvojene na osnovu provedenih polustrukturiranih intervjua i fokus grupe.

Također, u Prilogu 2 naveli smo priču korisnice sigurne kuće udruge Vive Žene o korisnosti zaštitnih mjera.

**Tabela 11
Izjave ispitanika/ca o uticaju Strategije na povećanje informisanosti i svijesti građana o nasilju u porodici**

Direktor, načelnici odjela, načelnici PU	Šefovi smjena, istražitelji, zastupnici pred sudom	Uniformisana policija
„Kampanja je zблиžila građane i policijske službenike u smislu da su građanima jasno pružene informacije kako i kome se обратити u slučajevima nasilja u porodici.“	„Vidim u porodici, gdje nikad nismo pričali o tome, sad se spominje; djeca, adolescenti postavljaju pitanja o tome... Smatram da su roditelji znali odgovoriti djeci, mislim da je pozitivan efekat ostavila kod građana.“	„Od početka kampanje naovamo mi smo zabilježili više puta da su se građani više usuđivali da prijavljuju nasilje koje čuju kod komšija.“
„Kampanja je definisana da nasilje treba prijavljivati i usmjerena je ka građanstvu.“	„Ljudi su informisani, upućeni su.“	„Kampanja je imala pozitivan efekat na građane da reaguju i prijave.“
“Moje mišljenje je da su građani upoznati kroz plakate i video materijale.“	„Mislim da su žrtve nasilja više svjesne, više prijavljuju nasilje u porodici.“	„Pozitivno je uticala i draga mi je što sam vidio dosta kolega iz stanice kako su predstavljeni ljudima u zajednici. Mislim da je pobudilo svijest u građanima, da imaju više povjerenja u policiju.“
“Građanima su jasno pružene informacije kako i kome se обратити u slučajevima nasilja u porodici.“	„Građani su više upoznati, samim time drugačije je njihovo ponašanje, osjećaju se zaštićenijim kad znaju da on kao žrtva može odmah da se spasi, i on kao nasilnik da se udalji.“	
“Kampanja je pozitivna u smislu zaštite građana i podrške žrtvama nasilja.“	„Vidim po građanima i znam da su se putem medija dosta informisali i svi se sigurnije osjećaju... Nije to više problem krivičnog djela nasilja u porodici, ovo im je bolje što se može odmah da reaguje i postupi..“	
“Ovo je bila velika promocija u porodicama u kojima je to potrebno.“		

"Kampanja doprinosi osvješćivanju javnog mnijenja."

"Bio je stalno vidljiv broj za prijavu 122 i poruke da se nasilje prijavi."

„Na građane su više uticale ove edukacije nego na nas, kad nazovu kažu: 'E vi treba ovako da postupite'.”

“Jedan muškarac je slušao kampanju i prijavio nasilje jer je čuo da žrtve nisu samo žene i došao da vidi kako bi unaprijedio, poboljšao život.”

“Kampanja je potakla djecu da prijave nasilje, puno se stvari diglo sa mrtve tačke.”

“Sama kampanja dovela je do toga da ljudi prijavljuju, imamo izuzetnu saradnju, imamo gdje smjestiti žrtvu nasilja.”

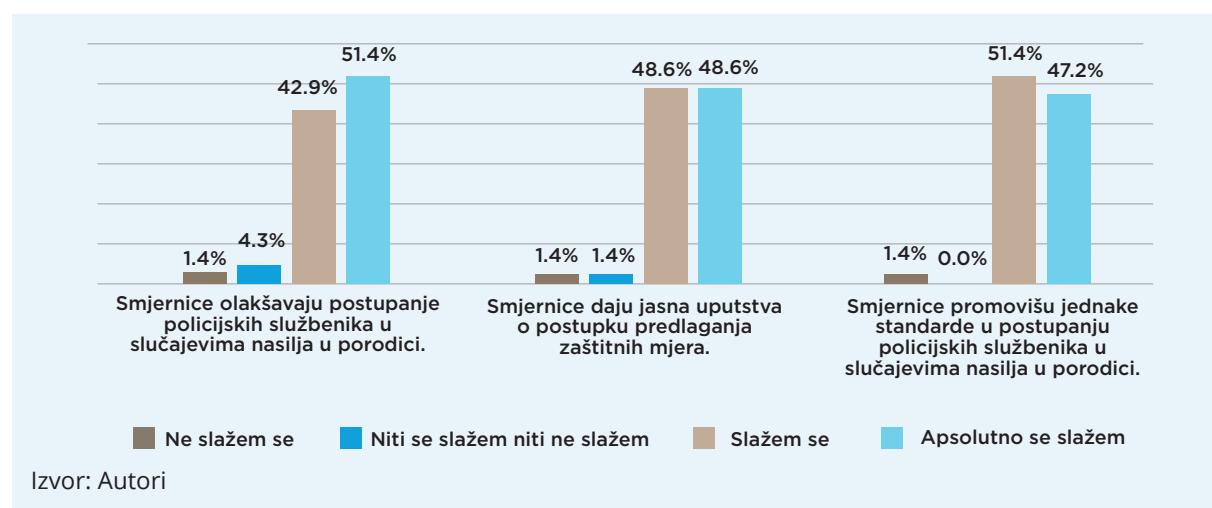
Izvor: Autori

Poseban značaj u analizi korisnosti i uticaja kampanje u smislu ostvarivanja postavljenih ciljeva dat je ocjeni korisnosti i uticaja brošure

Smjernica za postupanje policijskih službenika u slučajevima porodičnog nasilja na rad policijskih službenika.

Slika 7

Stavovi policijskih službenika/ca o Smjernicama za postupanje policijskih službenika u slučajevima porodičnog nasilja



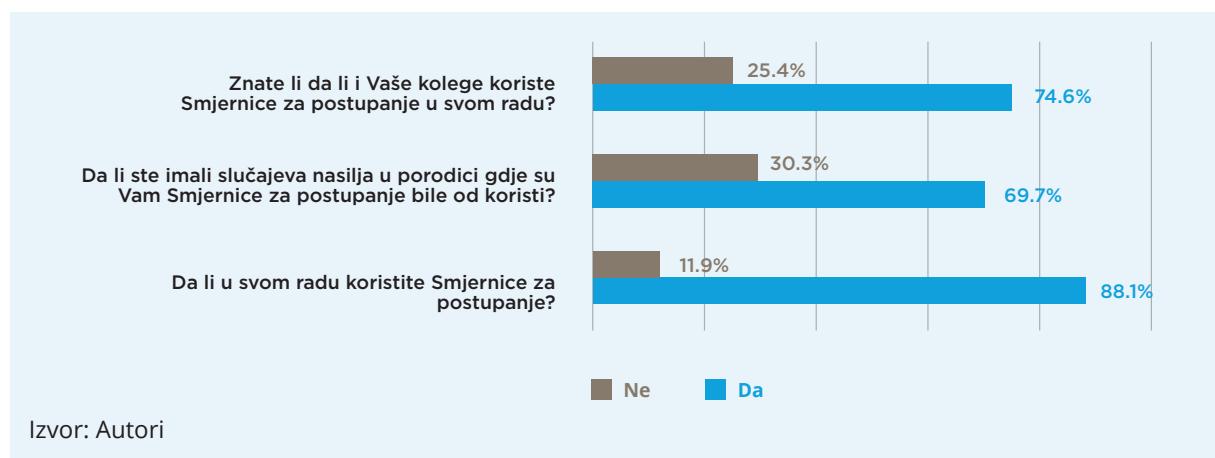
Izvor: Autori

Na Slici 7 dati su rezultati ankete kojom su istraživani stavovi policijskih službenika/ca o korisnosti *Smjernica kod postupanja u slučajevima nasilja u porodici*. Vidimo da 94,3% njih smatra da Smjernice olakšavaju postupanje policijskih službenika/ca u slučajevima nasilja

u porodici. Istovremeno, 97,2% ispitanika/ca smatra da Smjernice daju jasna uputstva o postupku predlaganja zaštitnih mjera, dok čak 98,6% njih smatra da Smjernice promovišu jednake standarde.

Slika 8

Korištenje Smjernica za postupanje policijskih službenika u slučajevima porodičnog nasilja



Kao što možemo vidjeti na Slici 8, čak 88,1% policijskih službenika/ca koji su učestvovali u anketi reklo je da u svom radu koristi *Smjernice za postupanje policijskih službenika u slučajevima*

porodičnog nasilja, a njih 69,7% da su im pomenute smjernice bile korisne u postupanju kod slučajeva nasilja u porodici.

Tabela 12

Koristi od primjene brošure *Smjernica za postupanje policijskih službenika u slučajevima porodičnog nasilja*

Edukativni uticaj	<p><i>"Najkorisnije je za mlađe policajce jer oni nisu upoznati s tim, a ovi stari već poznaju tu problematiku. Korist je, znači, da su mlađi policajci upoznali to, mimo naših edukacija, mimo iskustava sa terena koje prenosimo."</i></p> <p><i>"Značajno je doprinijela. a naročiti kroz edukaciju."</i></p> <p><i>"Konkretno, edukativni dio – smjernice, brošure, sve je objedinjeno, osvježeno."</i></p>
Podrška/ olakšavanje u postupanju	<p><i>Brošura doprinosi da manje pogriješe. Uvijek se mogu vratiti na sadržaj i provjeriti Smjernice ako im nije nešto jasno."</i></p> <p><i>"Sada imaju Smjernice po kojima postupaju. Prije je policajac morao da zove komandira da bi se konsultovao. A sada imaju Smjernice."</i></p> <p><i>"Korisne su iz razloga što su kroz kampanju osvješćene informacije o postupanju."</i></p> <p><i>"Olakšalo je i dalo potvrdu šta i kako dalje pri predlaganju zaštitnih mjera."</i></p> <p><i>„Da više ne lutamo, znamo putanju i tačno sve korake.“</i></p> <p><i>"Policijski službenici su i prije predlagali mjere, ali sada su dobili jasnije upute gdje imaju osnove, i lakše im je da procijene prijedloge mjera."</i></p> <p><i>"Kako smo dobili Smjernice, kad nazoveš sudiju odmah se zna kako da riješe taj problem. Tako da ima svoj dobar efekat na građanstvo, a pogotovo na policiju koja prva postupa."</i></p> <p><i>"Smjernice koje su postale jedan standard su olakšavajuće za nas, taksativno je navedeno, nema lutanja, sad je tačno definisano šta teba da se uradi."</i></p> <p><i>"Smjernice su otvorile put direktno, bez lutanja."</i></p> <p><i>"Prednost ovih smjernica, kad ih čovjek uzme, tačno zna šta će poduzeti."</i></p> <p><i>"Sada je svakako još jasnije zbog ovih smjernica."</i></p> <p><i>„Imam Smjernice po kojima postupam, i to je to.“</i></p> <p><i>"Moram dodati da je prava stvar urađena sa brošurom, to jest Smjernicama."</i></p>

Izvor: Autori

U Tabeli 12 možemo vidjeti stavove ispitanika/ca o primjeni Smjernica iznesene putem polustrukturiranih intervjuja i fokus grupa. Istoču se dva stava: prvi naglašava edukativni značaj Smjernica, a drugi podršku u radu i olakšan postupak policijskih službenika/ca u slučajevima nasilja u porodici.

Na osnovu svega iznesenog možemo iznijeti nekoliko zaključaka u vezi s evaluacijom Strategije s aspekta njene korisnosti i uticaja:

- Kampanja je uticala na to da se UP MUP-a TK aktivno uključi u projekat, što su policijski službenici/ce ocijenili/e kao veoma značajno i korisno kad je riječ o zaštiti nasilja u porodici.
- Kroz kampanju je naglašena promocija i povećani su vidljivost i ugled policije, što je pozitivno uticalo na motivaciju i odlučnost te olakšalo postupanje policijskih službenika/ca u slučajevima porodičnog nasilja.
- Kampanja je korisna i uticala je na širu društvenu zajednicu u smislu jačanja svijesti o problemu nasilja u porodici i kvalitetnije informisanosti javnosti o ovom problemu.
- Brošura Smjernice za postupanje policijskih službenika u slučajevima porodičnog

nasilja znatno je olakšala i standardizovala rad policijskih službenika/ca u smislu predlaganja zaštitnih mjera u slučajevima nasilja u porodici.

2.5. ODRŽIVOST

U okviru ovog kriterija ili aspekta evaluacije ocjenjuje se u kojem su stepenu ostvareni uticaj i procesi započeti tokom implementacije Strategije (odnosno kampanje) održivi i nakon završetka implementacije. To uključuje i procjenu načina na koji se rezultati implementacije Strategije mogu učini trajnim u smislu ostvarenih ciljeva, ali i interesa šire društvene zajednice. Osim toga, važno je ocijeniti u kojoj su mjeri postojeći institucionalni kapaciteti adekvatni za održivost ostvarenih rezultata Strategije.

Na osnovu provedenih polustrukturiranih intervjuja sa službenicima/cama koji su rukovodni kadar unutar MUP-a TK, možemo vidjeti (Tabela 13) da su se izdvojila dva stava o održivosti postignutih efekata.

Tabela 13

Procjena održivosti postignutih rezultata na osnovu provedenih polustrukturirnih intervjuja

Rezultati kampanje su dugoročni i održivi	<p>“Očekujem da će dugoročno biti smanjenje broja nasilja u porodici.”</p> <p>“Nikada se više neće vratiti na staro.”</p> <p>“Ovakav pristup kampanji imat će dugoročne efekte na rad policije.”</p> <p>“Dugoročna!”</p> <p>“Smatram da će ovakav pristup imati dugoročne i održive efekte.”</p> <p>“Hoće se sigurno osjetiti dugoročno.”</p>
Održivost je dugoročno neizvjesna	<p>“Ne znam sigurno koliko će dugoročno trajati.”</p> <p>“Sve što nema kontinuitet bude potisnuto ili zaboravljeno.”</p> <p>“Sve dok nešto traje i vidi se, a poslije sve slabije.”</p> <p>“Neće imati većeg odjeka ako se bude samo jedan period u fokusu.”</p> <p>“Teško je na ovo pitanje dati odgovor, jer ja ne znam ko će kada otići na drugo radno mjesto ili u penziju. To se stalno mijenja, tako da ne znam kakav će biti dugoročno efekat na policiju.”</p>

Izvor: Autori

Ispitanici/ce su podijeljeni na način da jedni smatraju da će ostvareni uticaj koje su aktivnosti predviđene Strategijom postigle biti dugoročno održiv, dok drugi smatraju da je dugoročno neizvjesno da li je uticaj koji sada postoji održiv. Ovakve stavove podržavaju i izjave ispitanika/ca iz naših fokus grupa:

"Ostaće ovo sve."

"Kad se šta uvede, slabo se šta promijeni, ali pogotovo kad se uvede šta dobro."

"Nema padanja sistema dok ne ispadne nešto novo."

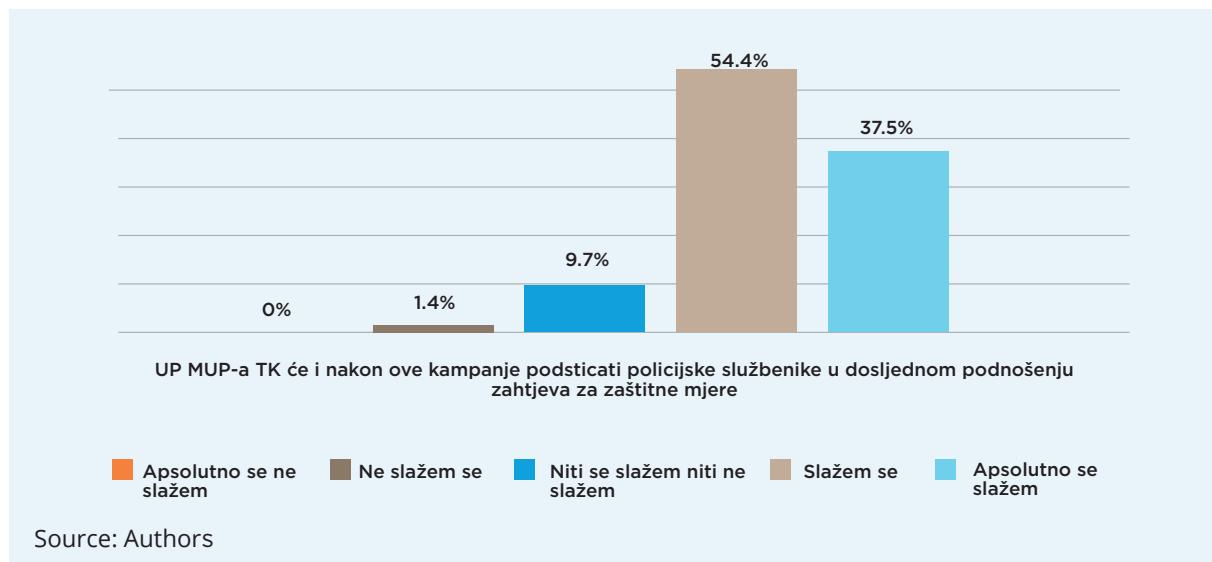
Ali ima drugačijih stavova:

"Kampanja k'o kampanja će ići sve dok se o tome priča."

Na Slici 9. vidimo da čak 91,9% anketiranih policijskih službenika smatra da će UP MUP-a TK i nakon kampanje podsticati policijske službenike da dosljedno provode zakon i predlažu zaštitne mjere za žrtve nasilja u porodici.

Slika 9

Odgovori ispitanika/ca o podsticanju policijskih službenika/ca od UP MUP-a TK da dosljedno podnose zahtjeve za zaštitne mjere



Source: Authors

Za održivost ostvarenih rezultata Strategije, odnosno kampanje, veoma je važno postojanje adekvatnih institucionalnih kapaciteta. Na osnovu provedenih rasprava unutar evaluacijskih fokus grupa izdvojili smo izjave sudionika rasprave u vezi sa institucionalnim kapacitetima i saradnji institucija uključenih u proces predlaganja i realizacije zaštitnih mjer, ali i šire s problemom borbe protiv nasilja u porodici.

Postoje određene policijske stanice, kao i lokalne zajednice koje nemaju dovoljno ljudskih kapaciteta.

"Nemamo mi kapacitete da radimo posao u tom željenom obimu kako vi želite. Mi imamo par sudija koji rade i druge poslove, tako i psihologe.

Mi možemo poslati zaštitnu mjeru, a šta će sa njom biti kasnije? Nerealno je tolike zahtjeve podnosići, nema smisla."

Iako je cijeli sistem koji obuhvata pitanje zaštite žrtava od nasilja u porodici operativan (policija, centar za socijalni rad, Tužilaštvo, sudovi, zdravstvene ustanove), saradnja između policije i drugih institucija često nije kvalitetna, iako ima i pozitivnih primjera („Mislim da se Centar za socijalni rad u Tuzli više angažovao. Na svakom slučaju oni su tu.”), uglavnom preovladavaju izjave koje ukazuju na lošu saradnju sa drugim institucijama uključenim u proces ne samo predlaganja i izricanja zaštitnih mjer za žrtva nasilja u porodici nego uopšte u proces zaštite žrtava. Prvenstveno se ukazuje na lošu saradnju s centrima za socijalni rad, ali i Tužilaštvom, te sa sudovima i zdravstvenim ustanovama.

“Imali smo slučaj: mladi bračni par, imaju dijete, svađe na svakih sedam dana... Ona njega prijava, ali kad dođe u stanicu da dâ izjavu, ona sve povuče. Međutim, mi smo pisali informacije Centru za socijalni rad, ali nemamo povratnu informaciju da su oni nešto poduzeli.”

“Mi imamo problem kod mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana... Izrekne se mјera i kaže sud: To provodi policija, Centar za socijalni rad ili neka zdravstvena ustanova.”

“Da se nadovežem za izricanje zaštitne mјere psihosocijalnog tretmana, imali smo problem s tim, ni jedna zdravstvena ustanova neće da primi tu osobu dok neko ne da dijagnozu. Zadnji put kolega je zaprijetio doktorici i tek onda su ga ostavili. CZSR kaže to neće niko da plaća, mi smo iz svog budžeta... To je tolika zbrka bila... Zvali su sudinicu, nisu ni oni htjeli... Kud ćeš ga opet pustiti?”

„Ostavljeni smo ih u Duge, bili su tamo po šest mjeseci, više se ne ponavlja, sad imamo Centar za mentalno zdravlje. Centar za socijalni rad treba da vrši nadzor, ali to niko ne radi.“

“Što se tiče mјere obaveznog psihosocijalnog tretmana, u Zakonu se traži mišljenje vještaka tokom predlaganja ove mјere i mјere obaveznog liječenja od ovisnosti. Bez toga ne možemo ništa.”

“Vezano za zaštitne mјere, imala sam iskustvo kada Centar za socijalni rad nije saglasan za izricanje zaštitne mјere, znači kada djeca prijavljuju nasilje, CZSR nije saglasan, čak ni tužilac nije poduzeo radnje nego je htio vještačiti izjave djeteta.”

“Ima barijera između policijskog službenika i tužioca - izuzetna bi bila privilegija da tužilac objasni ljudima, da se zna ako je ispunjeno sve, onda je čisto k'o suza... Imam i u našim ustanovama problema u komunikaciji... Prenos informacija mora biti dobar.”

„Trebaju centri za socijalni rad da se uključe. Mi nećemo bježati od toga, ali centar ih stalno upućuje nama.“

“Dok ja po dopisu iz CZSR, nemam ništa, dok nađem nekoga, prođe mi par dana.”

Dakle, možemo zaključiti da je institucionalni sistem zaštite žrtava nasilja u porodici operativan (policija, centar za socijalni rad,

Tužilaštvo, sudovi, zdravstvene ustanove), ali međusobna saradnja i podrška institucija nisu adekvatne, što svakako može imati negativan uticaj kada je riječ o održivosti postignutih rezultata.

2.6. DODATNA KONTROLNA GRUPA

U sklopu revizije Strategije organizovana je radionica na kojoj su organizovane fokus grupe i anketno ispitivanje sa policijskim službenicima/icama koji nisu bili direktno uključeni u ranije aktivnosti. Ukupno ih je bilo 21, a kao instrument korišten je upitnik (Upitnik 1) koji je korišten i prilikom prikupljanja podataka vezanih za ciljnu grupu. Cilj je bio vidjeti na koji je način implementacija Strategije uticala na policijske službenike/ce koji nisu bili direktno ciljna grupa, prvenstveno kroz provođenje kampanje **Čuješ, vidiš, znaš – REAGUJ!** Ova dodatna kontrolna grupa sastoji se od policijskih službenika koji nisu zaduženi za slučajevе porodičnog nasilja, ali često su dio policijskih patrola zaduženih za rad u zajednicama. U koordinaciji s Ministarstvom unutrašnjih poslova TK ova kontrolna grupa je odabrana da učestvuje u tržišnoj analizi u pripremnoj fazi razvoja COMBI strategije. U sklopu projektne aktivnosti 7 – Praćenje i evaluacija uticaja intervencija, diskusija o COMBI strategiji vođena je sljedećim pitanjima: Da li COMBI strategija dostavlja jasne poruke? Da li ciljna publika reaguje očekivano na COMBI poruke? Da li se koriste pravi kanali? Da li je projektni tim ciljao pravu publiku putem COMBI strategije? Da li COMBI strategija doseže ciljnu publiku sa definisanim komunikacijskim ključevima?

Za ovu svrhu dvije grupe su posmatrane: 1- grupa policijskih službenika zaduženih za porodično nasilje, koji su prisustvovali radionicama, i 2 - grupa policijskih službenika koji nisu uključeni u radionicu. Ovo je provedeno kako bi se uradio osvrt na uticaj COMBI poruka na ciljnu populaciju i nasumičnu (dodatačnu) populaciju. Druga grupa nije učestvovala ni u jednom dijelu COMBI strategije ni implementacije kampanje, a diskusija s njima pokazala je da su i oni primili COMBI poruke koje su ciljale samo policijske službenike koji su zaduženi za slučajevе porodičnog nasilja.

Tabela 14
Nivo upoznatosti s kampanjom

	Da	Ne
Da li ste upoznati sa kampanjom koju provodi U.G. Vive Žene u okviru projekta Prevencija i sprječavanje nasilja u porodici na području Tuzlanskog kantona?	100%	0%
Da li ste upoznati sa sloganima kampanje?	100%	0%

Izvor: Autori

Svi učesnici/ce provedene radionice, kao što je i slučaj sa ciljnom grupom, navode da su upoznati i da znaju za kampanju **Čuješ, vidiš, znaš – REAGUJ!** O vidljivosti i uticaju kampanje kažu:

„... podiže svijet građana i odgovornost za djelovanje.. Također, bila je dostupna velikom broju građana, čak i u manje razvijenim sredinama, putem bilborda, putem videa, kroz aktivnost od vrata do vrata, komuniciranjem s građanima putem radio prenosa.“

*„Smatramo da je kampanja **Čuješ, vidiš, znaš – REAGUJ!** doprinijela prevenciji nasilja, ali ljudi nisu još uvijek dovoljno osvješteni da prijave nasilje. Ovakve kampanje pomažu podizanju svijesti građana barem u nekoj mjeri u sprječavanju nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja.“*

„Mislim da je kampanja bila dobra stvar i da je obuhvatila veliki broj policajaca.“

Ispitanici/ce koji su učestvovali u radionici smatraju da je promocija policijskih službenika urađena na način da su oni građanima putem različitih vidova komunikacije dostupni kao njihovi zaštitnici, da nisu tu samo da bi kažnjavali nego da stanu u odbranu žrtava jer promovišu pozitivne društvene vrijednosti i

stavove i doprinose stvaranju sigurnije sredine. Kroz video klipove, razne ankete i radionice građani su se upoznali sa zakonima i s time što mogu uraditi kad vide nasilje, kako mogu reagovati i postupati, kome se obratiti, koje sankcije slijede, ko im može pomoći i gdje mogu naći utočište.

Građani su uvidjeli da NASILJE NIJE PRIVATNA STVAR NEGO DRUŠTVENI PROBLEM i da reaguju kada čuju, vide i znaju da se nasilje dešava.

U ovom slučaju policijski službenici su prvi koji će stati u zaštitu žrtve, pa je stoga i razumijevanje važnosti podnošenja zahtjeva za zaštitu mjera prijeko potrebno.

Svi vidovi komunikacije su na jednak način dostupni javnosti i svi su podjednako važni.

„Portali i video reklame najviše su doprinijeli vidljivosti ovog problema iz razloga što smo reklame ‘prinuđeni’ gledati i putem portala što su dostupni najvećem broju građana, jer veliki dio vremena provodimo na Internetu.“

Tabela 15 pokazuje percepciju ispitanika/ca o korisnosti/uticaju kampanje na rad policije i policijskih službenika/ca u slučajevima nasilja u porodici.

Tabela 15
Korisnost/uticaj kampanje na policiju

	Yes	No
Da li je po Vašem mišljenju ova kampanja bila korisna za rad policije?	100%	0%
Da li je kampanja imala pozitivan uticaj na razumijevanje važnosti predlaganja zaštitnih mjera?	100%	0%
Da li je kampanja olakšala rad policije u slučajevima nasilja u porodici?	100%	0%
Da li je kampanja pozitivno djelovala na motivaciju policijskih službenika u smislu odlučnijeg postupanja prilikom predlaganja zaštitnih mjera?	100%	0%

Izvor: Autori

Svi ispitanici/ce navode da je kampanja korisna za rad policije. Svi ispitanici/ce učesnici radionice slažu se da je kampanja imala pozitivan uticaj na razumijevanje važnosti predlaganja zaštitnih mjera. Takođe, svi ispitanici/ce navode da je kampanja olakšala rad policije u slučajevima nasilja u porodici i da je pozitivno djelovala na motivaciju policijskih službenika u smislu odlučnijeg postupanja prilikom predlaganja zaštitnih mjera.

U radu fokus grupe ispitanici/ce su naveli da su im nakon šest mjeseci sljedeći rezultati vidljivi:

- a. Nasilje je dugotrajno.
- b. Pristupaju problemu ozbiljnije.
- c. Građani su upoznati sa Zakonom.
- d. Građani znaju svoje dužnosti – policija treba da ih zaštiti.
- e. Policijski službenici/e su bolje upoznati sa zaštitnim mjerama i s ozbiljnošću problema.

Ispitanici/ce se slažu ili absolutno slažu da je kampanja pozitivno djelovala na rad policije u slučajevima porodičnog nasilja.

„Nisam mogao sve pratiti zbog bolesti, ali ono što vidim da su se stvari poboljšale, kolege sada drugačije gledaju na prijavu. Svi inače mislimo da se puno truda uloži u ove slučajeve, a na kraju žrtva odustane. Kolegama je to teško. Koz kampanju je napravljen veliki pomak, policajci postupaju ozbiljnije, mislim da će sve to u narednom periodu biti dobro. Treba uključiti više mlađe kolege pred kojima je rad.“

Bez obzira što nisu bili direktno uključeni u kampanju kroz rad u policijskim stanicama i upravama, drugi policijski službenici/e su ih uključivali i prenosili stečena znanja.

„Za nas je to bilo motivirajuće jer smatramo da je prevencija jako bitna jer onda mi imamo manje posla.“

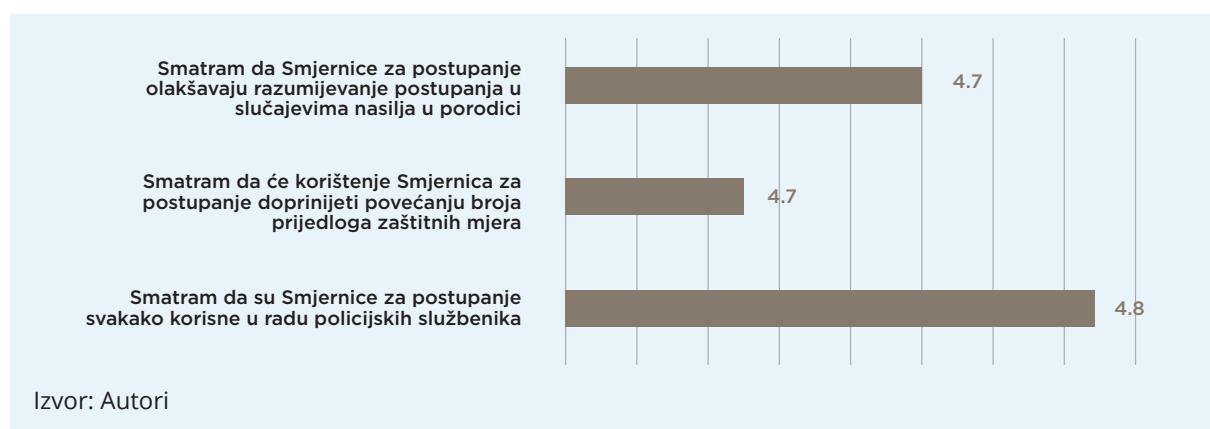
„Kampanja je doprinijela razumijevanju važnosti podnošenja zahtjeva za zaštitne mjere od strane policijskih službenika zbog same zaštite zakona i uticaja nasilnika. Važno je i za samu žrtvu da zna da se zaštitne mjere razlikuju od krivičnih sankcija.“

„Kampanja je doprinijela i promociji policijskih službenika TK, budući da su učestvovali u aktivnostima od vrata do vrata i educirali stanovnike o problemima nasilja u porodici, te sudjelovali u izradi video snimaka koji promovišu načine prevencije i zaštite žrtava nasilja, jer oni u najvećoj mjeri učestvuju u provođenju zakona.“

S obzirom na značaj brošure *Smjernice za postupanje policijskih službenika u slučajevima porodičnog nasilja* kao instrumenta promjene ponašanja ciljne grupe, posebno smo istakli mišljenje kontrolne grupe o korisnosti smjernica (Slika 10). Srednje vrijednosti odgovora ispitanika/ca ukazuju na veoma visok stepen slaganja s korisnošću Smjernica pri postupanju u slučajevima nasilja u porodici.

Slika 10

Korisnost primjene brošure *Smjernice za postupanje policijskih službenika u slučajevima porodičnog nasilja*



Izvor: Autori

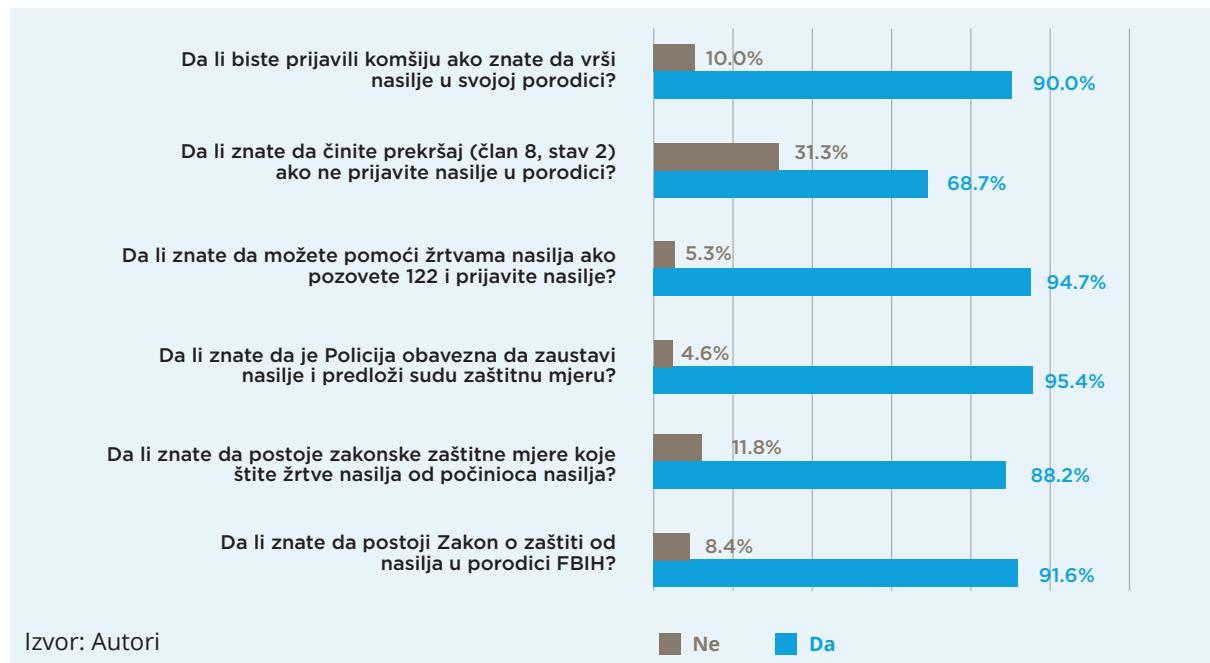
Analiza rezultata (srednjih vrijednosti odgovora) koji se odnose na posmatranu kontrolnu grupu ukazuju na to da su njihovi stavi veoma bliski stavovima policijskih službenika/ca koji su bili ciljna grupa. Ovakvi nalazi djeluju veoma pozitivno u smislu dosega aktivnosti predviđenih Strategijom i njihovog uticaja, koji je očito veći u smislu same populacije na koju je izvršen uticaj, što je svakako veoma važan nalaz u kontekstu ostvarenja opšteg cilja projekta **Doprinos uklanjanju rodno zasnovanog nasilja s posebnim naglaskom na nasilje u porodici kao krivično djelo nad ženama**

i djecom pružanjem sigurnosnih mjera za žene i djecu žrtve porodičnog nasilja na području Tuzlanskog kantona.

2.7 GRAĐANSTVO

S ciljem evaluacije uticaja kampanje **Čuješ, vidiš, znaš - REAGUJ!** na opštu populaciju – građanstvo, proveli smo anketno ispitivanje građana od vrata do vrata prije i nakon završetka kampanje. Na slici su prikazani rezultati ankete provedene prije kampanje.

Slika 11
Rezultati anketiranja građanstva prije kampanje

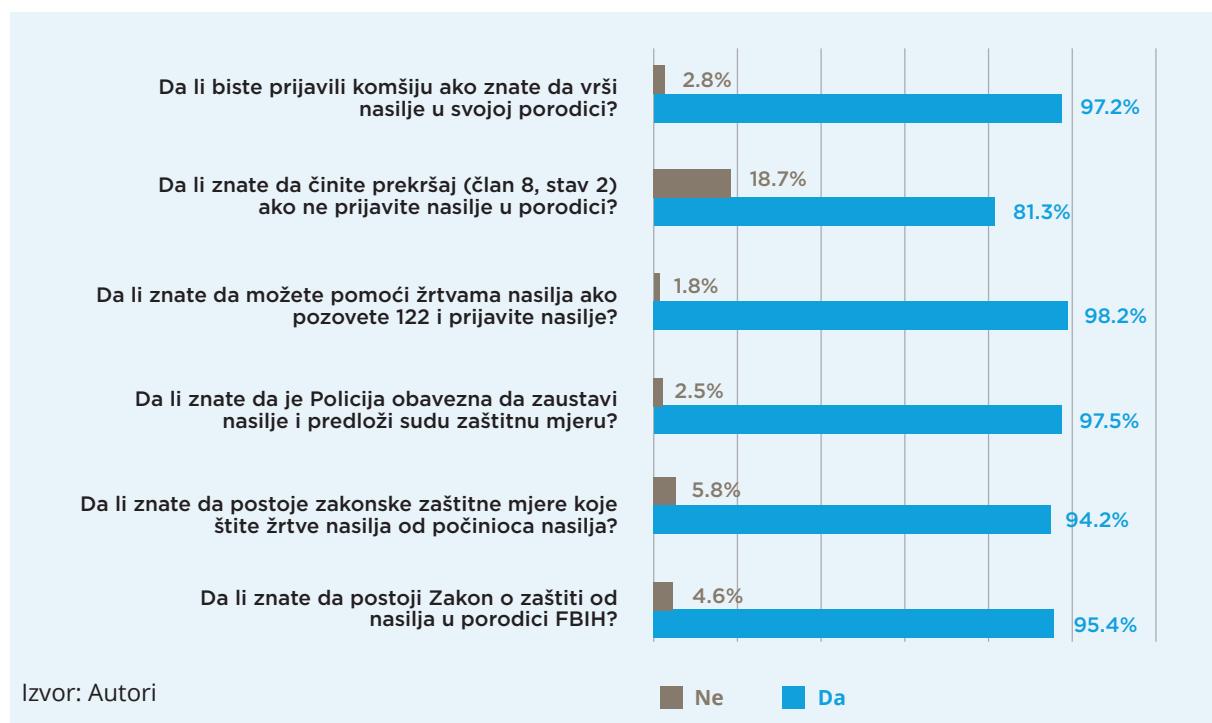


Izvor: Autori

■ Ne ■ Da

Na slici su prikazani rezultati anketiranja građanstva nakon kampanje.

Slika 12
Rezultati anketiranja građanstva nakon kampanje



Iako rezultati u obje ankete (kako je prikazano na slikama) pokazuju da šira populacija ima visok nivo znanja o nasilju u porodici, rezultati ankete koja je provedena nakon kampanje pokazuju porast odgovora „da“ na sva postavljena pitanja, što ukazuje na viši nivo saznanja građana u vezi s nasiljem u porodici. Naročito značajnim

u kontekstu postavljenih ciljeva treba smatrati porast pozitivnih odgovora ispitanika/ca nakon provedene kampanje na pitanja: „Da li znate da je policija obavezna da zaustavi nasilje i predloži sudu zaštitnu mjeru?“ i „Da li znate da postoje zakonske zaštitne mjere koje štite žrtve nasilja od počinitelja nasilja?“



Od vrha ka dnu: Radionica sa studentima/cama i policijom. Foto: Jasmin Jatić/ Vive žene; Ulična akcija podizanja svijesti o nasilju u porodici. Foto: Jasmin Jatić/ Vive žene

3. PREPORUKE

Gledano dugoročno, teško je očekivati da će se ostvareni uticaj Strategije na ponašanje ciljne grupe održati ukoliko se ovaj proces zaustavi i ukoliko se ne nastavi njegova implementacija u

sličnoj ili drugačijoj formi. Zato je veoma važno istaći preporuke koje su važne kako za održivost ostvarenih rezultata tako i za buduće projekte u vezi s problemom nasilja u porodici uopšte.

Tabela 16
Preporuke na osnovu provedenih polustrukturiranih intervjuja

	Statements
Kontinuirana kampanja	<p>„Dala je efekte, ali mislim da je potrebno kroz neko vrijeme ponoviti.“</p> <p>„Smatram da je ovakav pristup odličan i trebalo bi da ova kampanja još traje i živi.“</p> <p>„Kampanja treba da ima svoj kontinuitet i održivost u ovakvom ili sličnom vidu.“</p> <p>„Nastaviti s redovnom kampanjom i stalnom promocijom.“</p> <p>„Jako je važno da bude nastavak i kontinuitet rada u ovakvom pristupu.“</p> <p>„Kontinuitet u podsjećanju policije je značajan.“</p> <p>„Nije loše ponoviti ove stvari, za godinu-dvije, izvršiti analizu, ponoviti i unaprijediti.“</p> <p>„Ne bi trebalo stati s ovim, sve se brzo zaboravi i treba stalno podsjećati.“</p> <p>„Nastaviti kampanju ali od centara tražiti aktivno učešće.“</p> <p>„Po meni, uključiti druge ustanove, zajedno da bude kampanja, kao neki reklamni spot, socijalni radnici i policija zajedno... Čak možda i mjesne zajednice uključiti.“</p>
Rad sa građanstvom	<p>„Kad je nasilje u porodici, treba sa građanima raditi.“</p> <p>„Dobar korak za žene koje ne smiju da prijave, da se ohrabre da to učine. Treba definitivno informisati građane da prijavljuju nasilje.“</p> <p>„Više promocije i edukacije žena da prijavljuju nasilje.“</p> <p>„Nastaviti s redovnom kampanjom i stalnom promocijom.“</p> <p>„Da je na neki način doći do udaljenih naselja, mjesta koja su udaljena od ovih kampanja – seoske sredine, gdje su žene manje upućene u borbu protiv nasilja u porodici, manje prate reklamne poteze, i vaše i naše.“</p>
Saradnja	<p>„Trebalo bi nastaviti sa Tužilaštvom i sudovima.“</p> <p>„Morate napraviti link prema Tužilaštvu, prema sudijama i za prekršaje i prema ostalima.“</p> <p>„Moj prijedlog je da obavezno treba uključiti CZSR jer oni daju anamneze na sudu, što bi imalo uticaja i na tužioce – treba probuditi svijest kod njih.“</p> <p>„Pronađite u Centru za mentalno zdravlje nekog njihovog da vrši presing na njih. Prijedlog moj je da sa Ministarstvom za rad, socijalnu politiku i povratak TK i Ministarstvom zdravstva provode psihosocijalni tretman.“</p> <p>„Možda pokušati staviti akcenat na saradnju sa sudovima.“</p> <p>„Protokol TK – uključiti i ostale čimbenike koji su potpisnici protokola i druge sudionike, da nije samo policija. I s njima treba uraditi istu kampanju.“</p> <p>„Trebalo bi najmanje jedan do dva puta godišnje održavati predavanja u saradnji sa NVO za veći broj službenika.“</p>

Kontinuirana edukacija policijskih službenika/ca

„Trebaju se edukovati oni koji rade na tim slučajevima. Treba mlađih kolega, neka uče, ali samo oni zaduženi za taj referat.“

„Edukujte službenike koji rade na ovoj problematiki. Forsirati MUP za manje policijske stanice da edukuju ljudе, da svaka stanica ima bar dvojicu za ovu problematiku.“

„Bilo koja edukacija nama u policiji je dobrodošla, a to policiji mnogo znači, razmjeničeš neka mišljenja.“

„Smaram da je edukacija jako značajna i potrebna, jer postoji potreba da se kadaš koji se zapošjava dodatno educira barem jedanput godišnje.“

„Kontinuirana edukacija policijskih službenika, ne pojedinih nego svih. I poželjno bi bilo da se svi pozivaju na edukaciju.“

„Potrebno je proširiti krug ljudi koji će se educirati kako bi svi bili obučeni da na adekvatan način reaguju na nasilje i poduzmu potrebne mjere. Smaram korisnim da se u ovakve kampanje uključe i sudovi.“

„U policiji se često dešavaju rotacije, tako da je edukacije potrebno često provoditi.“

„Preporučio bih smjernice (knjižicu) i da kolege koji su se pokazali dobrim multipliciraju svoje znanje na druge, i da oni vrše predavanje svojim kolegama.“

„Edukacije za prvi razgovor sa žrtvom.“

Izvor: Autori

PRAKIČNE PREPORUKE

Na osnovu prikupljenih informacija u pripremnoj fazi (tržišna analiza/istraživanje) i potom u završnoj fazi evaluacije projekta ustanovljeni su sljedeći izazovi:

1. Policijski službenici/ce ne prepoznaju sve oblike porodičnog nasilja (osim onih koji su fizičko nasilje).
2. Policijski službenici ne predlažu zaštitne mjere u slučajevima porodičnog nasilja koje se prijavi prvi put, npr. ukoliko se nasilje ne ponavlja, policijski službenici ne predlažu zaštitne mjere.
3. Neizvjesnosti u primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH otežavaju postupanje policijskih službenika i dovode do operativnih dilema.
4. Policijski službenici preuzimaju ulogu medijatora kako bi zaustavili nasilje te smirili strane i osobe uključene u nasilje.
5. Žrtve odustaju od davanja izjave o prijavljenom nasilnom događaju.
6. Policijski službenici/ce imaju osjećaj da ne dobivaju dovoljno podrške, ohrabrenja i priznanja od nadređenih.
7. Građani se ne uključuju u problem porodičnog nasilja.
8. Neravnomjerno raspoređena unutrašnja organizacija u 15 policijskih stanica komplikuje proces rješavanja slučajeva

nasilja zato što nisu sve policijske stanice dovoljno kapacitirane da efektivno odgovore na ove slučajevе, te posljedično ovi slučajevi traže više vremena.

9. Nedovoljno definisani podzakonski akti i rokovi u Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici FBiH otežavaju postupanje u slučajevima nasilja u porodici.
10. Nedovoljna saradnja s institucijama obuhvaćenim Protokolom o postupanju u slučajevima nasilja u porodici, ograničeno radno vrijeme ustanova socijalne zaštite i nedovoljni ljudski kapaciteti Tužilaštva odgovlače donošenje odluka u postupku i iznalaženje najboljih mjera zaštite.
11. Žene, posebno policijske službenice viših činova, nisu dovoljno prisutne u policijskim upravama/stanicama, a u radu na slučajevima nasilja u porodici mješoviti par policijskih službenika posebno bi olakšao tretman i pristup žrtvama nasilja.

Preporuke su zasnovane na nalazima za pojedinačna evaluacijska pitanja i na procjeni ispitanika/ca. Sumirajući sve dobivene podatke na osnovu provedenih polustrukturiranih intervjuja i fokus grupe, došli smo do četiri ključne preporuke:

- Kontinuirana edukacija, podrška i praćenje policijskih službenika/ca zaduženih za slučajeve nasilja u porodici.

- **Kontinuirana kampanja usmjeren na policijske službenike/ce, predstavnike/ce referalnih mehanizama i pravna lica.**
- **Bolja i proaktivna saradnja članova/ica referalnog mehanizma.**
- **Rad sa građanima i građankama na podizanju njihove svijesti i odgovornosti.**

Praktične i specifične preporuke:

1. Kratkoročne preporuke:

- Unapređenje saradnje policijskih službenika/ca i pravosudnih institucija kroz zajedničke sastanke, radionice i sl. u cilju lakšeg postupanja u kriznim situacijama u slučajevima nasilja u porodici.
- Redovna i česta edukacija policijskih službenika/ca o rodno zasnovanom nasilju, nasilju u porodici i primjeni zakona putem godišnjih planova stručnog usavršavanja Federalnog i Kantonalnog ministarstva unutrašnjih poslova.
- Jačanje znanja i motivacije članova/ica referalnog mehanizma u cilju poboljšanja reakcija na slučajeve nasilja u porodici, posebno centara za socijalni rad. Institucionalni sistem zaštite žrtava nasilja u porodici (policija, centar za socijalni rad, Tužilaštvo, sudovi, zdravstvene ustanove) je funkcionalan, ali međusobna saradnja i podrška institucija nisu adekvatne.
- Promocija zaštitnih mjer - psihosocijalni tretman počinitelja.

2. Srednjoročne preporuke:

- Unapređenje organizacione šeme MUP-a, zalaganje da svaka policijska stanica ima odgovorne imenovane službenike/ce za nasilje u porodici (i žene i muškarce).
- Zagovaranje kod Federalnog i Kantonalnog ministarstva unutrašnjih poslova šeme za nagradivanje policijskih službenika/ca koji profesionalno predlažu zaštitne mjeru.
- Razvoj kapaciteta stručnjaka i stručnjakinja zaduženih za provođenje zaštitnih mjer - psihosocijalni tretman počinitelja.

3. Dugoročne preporuke:

- Rad na podzakonskim aktima s ciljem da se poboljša implementacija postojećih zaštitnih mjer, a posebno psihosocijalni tretman počinitelja.
- Zagovaranje sudske kontakt tačke za nasilje u porodici.

Uz navedene preporuke ispitanici/ca su naveli i preporuke za rad policijskih službenika/ca u slučajevima nasilja u porodici, te istakli značaj internog praćenja i kontrole.

S tim u vezi navode sljedeće:

"Redovne inspekcije i nadzor su od ključne važnosti." (1:3)

"Redovno obavljati analize svakog mjeseca. Pratiti statistiku, provjeravati da li su uvedene i pridržavaju li se zaštitne mjere." (1:9)

"Posjetite ponovo organizacione jedinice, vidite koliko je bilo prijava - i to je pokazatelj." (5:3)

"Dosljednom primjenom zakona, korištenjem inspekcije kao nadzora, to bi svakako povećalo ažurnost rada." (7:8)

"Važno je analizirati druge policijske stanice koje nisu aktivne po tom pitanju. Vidite da okolne stanice izbjegavaju akciju. Osnova je da se animiraju sve Policijske stanice i svi službenici." (10:10)

"Neko iz Uprave policije može jednom godišnje da obide sve policijske stanice i dobije uvid u rad koji se odvija na slučajevima nasilja u porodici. Nakon toga, kada sve analiziraju, mogu uočiti problem u stanici, ali i dobre stvari. Nakon toga, trebalo bi da postoje instrukcije kako bi se taj rad unaprijedio." (11:12)

"Policijski službenici moraju biti dobro upoznati sa primjenom propisa, zakona, kodeksa ponašanja itd." (13:6)

Ovdje je bitno istaći kako 90,2% anketiranih policijskih službenika/ca smatra da je interna kontrola (tzv. obrazovni i inspekcijski nadzor UP MUP-a Tuzlanskog kantona među policijskim službenicima/cama) dobar način za unapređenje rada policijskih službenika/ca kroz dosljedno predlaganje zaštitnih mjer za žrtve nasilja u porodici. Moramo naglasiti da je prvi put u istoriji provedena posebna interna kontrola policijskih stanica u vezi sa zahtjevima za zaštitne mjeru u slučajevima nasilja u porodici. Tako je MUP izradio i proslijedio ih svim policijskim stanicama u TK tri depeše u kojima ističe potrebu poboljšanja ponašanja policije u slučajevima nasilja u porodici i zahtjeva za zaštitne mjeru.

Također je preporučeno da se ova kampanja nastavi, ali i proširi, ne samo na ostale kantonalne policijske uprave nego posebno na druge nadležne institucije uključene u proces zaštite žrtava nasilja u porodici.

Kao preporuka u smislu održanja i unapređenja postignutih rezultata posebno se ističe edukacija policijskih službenika/ca o postupanju u slučajevima porodičnog nasilja. Anketno ispitivanje policijskih službenika/ca pokazuje da čak 98,6% njih smatra da kontinuirana edukacija policijskih službenika/ca olakšava provođenje Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.

S ciljem osiguravanja održivosti COMBI strategije i postignutih rezultata, naredne aktivnosti možemo naglasiti kao preporuke:

- Organizovanje polugodišnjih radionica za policijske službenike/ca u vezi s nasiljem u porodici.
- Redovna analiza postignutih rezultata na zajedničkim sastancima svih odgovornih aktera.
- Edukacija stručnjaka iz pravosudnog sistema i centara za socijalni rad na osnovu identifikovanih problema, kao i njihove uloge u ovom procesu.
- Organizovanje predavanja i radionica u školama s ciljem edukacije mladih o svim pitanjima vezanim za nasilje u porodici.
- Provođenje godišnjih kampanja koje će se baviti ulogom i odgovornostima policije i drugih institucija u slučajevima nasilja u porodici (nastojati osigurati aktivnu ulogu i podršku vlade).

ZAKLJUČAK

Komunikacijska strategija **Promjena stavova i ponašanja policijskih službenika kroz provođenje normi za zaštitu žena žrtava nasilja u Tuzlanskom kantonu** razvijena je u okviru projekta **Prevencija i sprječavanje nasilja u porodici na području Tuzlanskog kantona**. Problem nasilja u porodici jedan je od najznačajnijih problema u društvu danas. Još uvijek postoji problem javnog suočavanja s ovim pitanjem, a ni edukacija niti informisanje javnosti o ovom društvenom problemu nisu sistemski nego uglavnom u domeni djelovanja nevladinog sektora. Prema podacima prikupljenim u pripremi projekta (2019), udruga Vive Žene došla je do podataka od MUP-a TK da je tokom 2018. i prvih šest mjeseci 2019. godine bilo 465 prijava nasilja u porodici, a samo 92 zahtjeva za izricanje zaštitne mjere upućena su opštinskim sudovima. Ovaj pokazatelj govori o tome da policijski službenici nisu provodili predviđene zakonske mjere u svim slučajevima prijave nasilja u porodici – a samo dosljedno provođenje Zakona obezbjeđuje veću zaštitu žena i djece žrtava porodičnog nasilja.

Strategija se zasniva na metodologiji *Communication for behavioural impact* (COMBI), što je pionirska primjena ove metodologije u Bosni i Hercegovini. Prvi korak u realizaciji projekta i izradi strategije odnosi se na to da Uprava policije Tuzlanskog kantona obezbijedi podršku, što je omogućeno potpisivanjem Protokola o saradnji. Istovremeno je za članove/ice projektnog tima osmišljena i provedena obuka u vidu tri radionice o COMBI metodologiji, o temeljnim principima i koracima u razvoju komunikacijskih intervencija za uticaj na ponašanje koje se želi postići kod policijskih službenika/ca zaduženih za rad na slučajevima nasilja u porodici.

Strategiji je prethodilo „istraživanje tržišta“ s ciljem utvrđivanja prepreka i ograničenja. Za istraživanje je projektni tim definisao odgovarajuće istraživačke tehnike i proveo analizu rezultata istraživanja na osnovu kojih je osmišljena Strategija. Za potrebe izrade Strategije uspostavljen je kreativni tim za planiranje i provođenje COMBI strategije, u koji su pored projektnog osoblja uključeni i likovni umjetnik te saradnici za marketing,

komunikacije i dizajniranje vizuelnog identiteta strategije.

Iako je Strategija prvenstveno bila usmjerena na to da utiče na ponašanje policijskih službenika/ca kako bi redovno podnosili prijedloge za izricanje zaštitnih mjer u slučajevima nasilja u porodici, kroz različite komunikacijske kanale širem je građanstvu poslata poruka o problemu nasilja u porodici. Kampanja je uključila i studentsku populaciju u provođenje određenih aktivnosti te je pružena kvalitetna informacija o ulozi policije, mjerama zaštite žrtava nasilja i potrebi reagovanja građana u slučaju nasilja u porodici koje se dešava u njihovom okruženju. Operativni plan aktivnosti uključio je pripreme aktivnosti, administrativnu mobilizaciju, mobilizaciju zajednice, komunikacijski plan i plan oglašavanja, promocije i podsticanja, „ličnu prodaju“ i operacionalizaciju aktivnosti. Vidljivo je da su planirane aktivnosti realizovane gotovo u potpunosti uz mobilizaciju svih zainteresovanih strana, a posebno MUP-a TK.

Generalno, nalazi evaluacije potvrđuju visok stepen djelotvornosti projektnih akcija, kako u vezi sa specifičnim projektnim ciljevima tako i na širem društvenom planu. Statistički podaci jasno pokazuju da je u periodu nakon realizacije predviđenih strateških aktivnosti došlo do značajnog povećanja broja zahtjeva za izricanje zaštitnih mjer u odnosu na broj prijava s utvrđenim elementima nasilja u porodici: značajno je premašeno povećanje zaštite žrtava definisano u specifičnom cilju kao najmanje 50% slučajeva. Provedene aktivnosti pokazale su se korisnim za rad policije u smislu olakšavanja djelovanja i kvalitetnijeg razumijevanja problema nasilja u porodici, naročito izradom brošure *Smjernice za postupanje policijskih službenika u slučajevima porodičnog nasilja*, što je ocijenjeno kao značajan doprinos radu policijskih službenika/ca.

Pored klasičnih komunikacijskih kanala, Strategija, odnosno kampanja je bila usmjerena i na savremene digitalne kanale marketinške komunikacije, sa dobrim dosezima vidljivosti u opštoj populaciji. Uskladus navodima i spitanika/ca, možemo zaključiti da je kampanja uticala na

povećanje informisanosti građana o tome kako da prepoznaju nasilje u porodici, prijave nasilje i zahtijevaju od policije postupanje u skladu sa Zakonom. Analiza rezultata koji se odnose na posmatranu kontrolnu grupu ukazuje na to da su njihovi stavovi veoma bliski stavovima policijskih službenika/ca koji su bili ciljna grupa. Ovakvi nalazi djeluju sasvim pozitivno u smislu doseganja aktivnosti predviđenih Strategijom i njihovog uticaja, koji je očigledno veći u samoj ciljnoj populaciji, što je svakako veoma važan nalaz u kontekstu ostvarenja opštег cilja projekta **Doprinos uklanjanju rodno zasnovanog nasilja, s posebnim naglaskom na nasilje u porodici kao krivično djelo nad ženama i djecom, pružanjem sigurnosnih mjera za žene i djecu žrtve porodičnog nasilja na području Tuzlanskog kantona.**

Radi održivosti postignutih rezultata, nužno je javnost i sve zainteresovane strane kontinuirano informisati o problemu nasilja u porodici, s posebnim akcentom na edukaciji policijskih službenika/ca te osoblja centara za socijalni rad i pravosudnih tijela.

Generalno, ova strategija predstavlja prvu implementaciju COMBI metodologije u našoj zemlji. Uzimajući sve otežavajuće okolnosti izazvane pandemijom, možemo reći da su njeni ostvareni rezultati u odnosu na postavljene ciljeve veoma dobri.

Konačno, COMBI metodologija primijenjena je na „malom i specifičnom“ uzorku policijskih službenika/ca iako je usmjerena na cijelokupnu „populaciju građana“. Svi postojeći COMBI primjeri (u cijelom svijetu) koje je udrugava Vive Žene mogla konsultovati fokusirani su na zdravstvena pitanja, pa nije bilo pravih COMBI primjera promjene ponašanja u okviru društvenog pitanja za usporedbu. Dakle, ovaj projekat tj. primjena COMBI metodologije mogao bi se smatrati pionirskim i eksperimentalnim u svim svojim aspektima: ograničeno vrijeme, ograničeni ljudski i drugi resursi te ekstremni uslovi i ograničenja zbog pandemije.

NAUČENE LEKCIJE

- ▶ U COMBI pristupu potrebno je imati duži period implementacije, a najmanje dvije godine, budući da je pripremna faza (analiza situacije na tržištu) najvažnija faza kojom se upravlja budućim COMBI rezultatima.
- ▶ Implementacija COMBI pristupa zahtijeva više operativnog osoblja, a posebno stručnjaka za marketing, istraživanje, ekonomiju, odnose s javnošću, praćenje i evaluaciju.
- ▶ Čak i kad je projekat procijenio potencijalne rizike, bilo je gotovo nemoguće kontrolisati pandemiju oboljenja COVID-19 i njegov uticaj na dinamiku implementacije projekta, kao i na infekcije i zdravstvene probleme učesnika i osoblja udruge Vive Žene.
- ▶ COMBI metodologija, njena implementacija i prilagođavanje u projektnom kontekstu Bosne i Hercegovine bila je izazov i prilika za osoblje koje je implementiralo projekt, te omogućila razvoj kapaciteta unutar organizacije Vive Žene.



S lijeva na desno: Promotivne aktivnosti i uključivanje građana/ki, završna ceremonija kampanje. Foto: Jasmin Jatić/ Vive žene

PRILOG 1.

UTICAJ PANDEMIJE OBOLJENJA COVID-19

U toku individualnih intervjuja, jedan dio intervjuja osmišljen je s ciljem da se ispita percepcija uticaja pandemije oboljenja COVID-19 na policijske službenike/ce i na policijski posao.

Rezultati su pokazali da većina policijskih službenika/ca procjenjuje kako je, u usporedbi s vremenom prije epidemije, opseg posla bio veći, te da im je njegovo svakodnevno obavljanje bilo teže. Ispitanici/ce navode sljedeće:

„Otežan mi je posao u smislu da je to zarazna bolest i da je teško raditi sa strankama. Svi su pod stresom.“ (1:10)

„Građani nisu ostali uskraćeni za ostvarivanje svojih prava. Policija je nesmetano vršila svoje uobičajene intervencije; čak je povećala broj usluga zbog pandemije i ostala na usluzi građanima“ (2:14)

„Nama su povećani poslovi sigurno. Imamo veliki broj obaveza, obilaženja ljudi u izolaciji zbog korone, nadzor ugostiteljskih objekata... 30% vremena odrađujemo samo te poslove.“ (10:13)

„Dodatno je bilo da smo morali pratiti mjere i pridržavati se samozaštite. Bilo je par uposlenika oboljelih, ali nije se ništa značajno odrazilo na rad.“ (12:9)

„Rad ipak u neku ruku otežan, zbog praćenja svih mjeri i postupanja u vezi s njima. Kada govorimo

o ovome, policija je dobila „vruć krompir“ i opet smo izloženi i prva karika u lancu. Kaže se da trebamo biti fleksibilni te da, recimo, za nenošenje maske prvo upozorimo, drugi put isto upozorenje, a tek onda prijava i kazna. Teško je u ovakvim situacijama zadovoljiti sve.“ (13:9)

UTICAJ PANDEMIJE COVID-19 NA PORAST NASILJA U PORODICI

Rezultati intervjuja pokazali su da COVID-19 utiče na učestalu pojavu nasilja u porodici. Policijski službenici/ce percipiraju da su građani i građanke bili napeti, preplašeni i zabrinuti više nego prije, kao i da su imali mnogo više prijava u usporedbi s vremenom prije epidemije.

„Odrazilo se na porodične odnose, više je bilo u porodici napetosti, npr. gubitak posla, iz čega su nastajali drugi problemi.“ (6:8)

„Ljudi su dobili otkaze, što je dovelo do raznih drugih problema, i onda je moguće da je došlo do povećanja s te strane. Nismo radili tu vrstu analize. U svakom slučaju ima povećan broj prijavljenih slučajeva.“ (9:10)

„Pandemija je jako uticala, mislim da ima više nasilja, za očekivati je.“ (4:10)

„Svi su zatvoreni u kuće, i djeca i odrasli. Ako ovakvo stanje potraje, ne znam na šta će sve ovo izaći.“ (5:10)

PRILOG 2.

PRIČA OA, KORISNICE SIGURNE KUĆE UDRUGE VIVE ŽENE

OA je smještena u Sigurnu kuću udruge Vive Žene 25. novembra 2020. godine. OA je dugogodišnja žrtva nasilja, a u posljednjih deset godina zajedno sa djecom bila je izložena svakodnevnom fizičkom, psihičkom i ekonomskom nasilju. Nasilje je više puta prijavljivala u policijsku stanicu nadležnu za njezinu mjesnu zajednicu.

„Policija bi došla, razgovarali bi s njim, rekli mu da to ne smije raditi, više bi ga opomenuli. On bi rekao na to: 'Ko mi šta može u mojoj kući', kao da mu niko ništa ne može, pa ni policija. Poslije toga bih bila razočarana i obeshrabrena, imala bih još veći strah od njega i osjećaj da mi niko ne može pomoći. Ponekad kad bih se opet obratila policiji za pomoć nakon što bi me pretukao i prijetio da će me ubiti i zaklati, oni bi rekli: 'Izvadi ozljeni list pa nam se javi'. U takvim situacijama osjećala sam se ponovo toliko ponižena i gubila bih nadu i volju da se borim dalje.“

Napokon, saradnja između institucija, posebno brza reakcija policije i podnošenje zahtjeva sa izricanje zaštitnih mjera doprinijeli su da se žrtva zajedno sa djecom stabilizuje i posveti svom oporavku; sama o tome kaže:

„Kad je nakon četiri dana stiglo rješenje o zaštitnim mjerama, odahnuli smo. Pojavila se nuda da ipak i za nasilnike postoji neko jači, neko ko nas može zaštитiti. Muž je pokušavao da nas i dalje zaplaši i uznemiri pismima, porukama preko starijeg sina koji je odlučio ostati s njim iz njemu važnih razloga. Razumjela sam ga, a mjere i njega štite, znam da ga ne smije maltretirati. Suprugu su izrečene dvije zaštitne mjere: zabrana prilaska na tri metra, na šest mjeseci trajanja i psihosocijalni tretman. Kao žrtva nasilja, ja i moja djeca godinama smo živjeli pod strahom, strepnjom, s ozljedama, pokušavajući se oporaviti. Iako je jako teško jer izgubiš i snagu i vjeru, ali hvala Bogu da je i Zakon stao u našu odbranu.“

PRIČA MLADOG POLICIJSKOG SLUŽBENIKA IZ POLICIJSKE STANICE BANOVIĆI

“Zaprimaljena je prijava o nasilju u porodici i nakon uviđaja (porodične posjete) moj nadređeni je konstatovao da nema elemenata krivičnog djela. Na osnovu svih prikupljenih izjava i dokaza zaključio sam da treba postupiti u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u

porodici i Krivičnim zakonikom i usprotivio sam se njegovom mišljenju. Iako nije bilo podrške drugih kolega, ja sam ipak zastupao svoje mišljenje i pozvao se na Smjernice. Na kraju smo zatražili zaštitnu mjeru. Ponašao sam se profesionalno i zbog toga se osjećam ponosno.“

PRILOG 3.

OPERATIVNI – AKCIJONI PLAN ZA PROVEDBU STRATEGIJE (COMBI), PLANIRANO I REALIZOVANO

Pripremne aktivnosti	Realizacija
Pripremni sastanak COMBI tima.	✓
Okupljanje kreativnog tima.	✓
Izbor umjetnika za izradu murala.	✓
Izbor saradnika za marketing/PR.	✓
Izbor saradnika za e-kampanju.	✓
Izbor medijskih kuća, preliminarni sastanci na kojima će se predstavnici medija upoznati sa predstojećom kampanjom.	✓
Potpisivanje memoranduma o saradnji sa RTV TK u vezi s pokroviteljstvom kampanje.	✓
Administrativna mobilizacija	
Priprema i prezentacija COMBI akcionog komunikacijskog plana Ministarstvu unutrašnjih poslova Tuzlanskog kantona.	✓
Usaglašavanje komunikacijskih materijala sa Upravom policije MUP-a TK	✓
Sastanak sa načelnikom Uprave policije MUP-a TK i informisanje o ideji za izradu brošure <i>Smjernice za postupanje policijskih službenika u slučajevima porodičnog nasilja</i> ; Sastanak sa predsjednikom Opštinskog suda Tuzla radi pomoći u izradi navedenih smjernica.	✓
Razvijanje depeše – upute za postupanje policijskih službenika/ca u slučajevima nasilja u porodici, koju će sačiniti Vive Žene u saradnji s MUP-om TK; sastanak sa direktorom i načelnikom Uprave policije MUP-a TK o toj temi.	✓
Objedinjavanje materijala i odobravanje od donatora.	✓
Svaki policijski službenik/ca će dobiti džepno izdanje brošure <i>Smjernice za postupanje policijskih službenika u slučajevima porodičnog nasilja</i> .	ne odnosi se na projekat
U saradnji sa rukovodstvom MUP-a TK radiće se na programu kontinuirane edukacije za sve policijske službenike/ce o primjeni Zakona o zaštiti od nasilja u porodici.	✓
Angažovanje predstavnika MUP-a TK, od rukovodećeg kadra do službenika/ca, u distribuciji poruka o neprihvatljivosti ponašanja i o mjerama zaštite putem TV i radio emisija, portala, web i FB stranica, promotivnih postera, bilborda i audio-vizuelnih poruka.	✓
Redovni sastanci s predstvincima MUP-a u cilju diskusije, praćenja i procjene korisnosti poduzetih komunikacijskih aktivnosti.	✓
Proširenje Koordinacionog tijela za provedbu akcionog plana za prevenciju nasilja u porodici sa tri nova člana/ice iz MUP-a TK, što će osnažiti zajedničko djelovanje na prevenciji u TK. Ministarstva obrazovanja, zdravlja, socijalne politike i pravosuđa će dobiti detaljne informacije o projektu i COMBI kampanji. Djelovanje ovog tima ('Savjetodavno tijelo' kampanje će na sastancima zagovarati i druge akcije koje preostala ministarstva mogu poduzimati na prevenciji, prijavljivanju i zaštiti od nasilja u porodici. Održće se tri redovna sastanka do završetka implementacije projekta.	✓
Organizovanje dodatne edukacije za policijske službenike/ce o Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, o vrsti i značaju zaštitnih mjera i prijedlogu povećanja broja predloženih mjera psihosocijalnog tretmana.	ne odnosi se na projekat

Odnosi s javnošću (veza komunikacijski plan)	
Redovne objave za medije/javnost o aktivnostima koje se provode kroz zakazivanje press konferencija koje će imati za cilj prenošenje poruka u vezi sa poželjnim ponašanjem kad se radi o sprječavanju i zaštiti od nasilja u porodici.	✓
▶ Press – najava kampanje ▶ Press – potpisivanje sporazuma sa RTV TK ▶ Press – informacija o završetku kampanje, rezultatima i najava završne manifestacije u aprilu 2021.	✓
Redovno informisanje i podsticanje javnosti putem elektronskih medija na diskusiju o problemu nasilja u porodici, o pomoći žrtvama, oblicima zaštite žrtava, psihosocijalnom tretmanu žrtve i porodice, razlozima neprijavljivanja nasilja, preprekama s kojim se suočavaju službenici/ce u provođenju zakona.	✓
Najmanje tri TV emisije o temama koje pojašnjavaju nasilje u porodici, o Zakonu o zaštiti od nasilja u porodici, o zaštitnim mjerama – posebno o zaštitnoj mjeri psihosocijalnog tretmana počinitelja, te pozitivno iskustvo žrtve.	✓
Redovna objava dva TV spota, jedan za policiju i jedan za građanstvo, posvećena pitanju nasilja u porodici i zaštiti žrtava od nasilja u porodici.	✓
Osmišljavanje redovnih FB objava i sadržaja web stranice Vive Žene.	✓
Osmišljavanje kratkih radio-poruke koja će specifičnim zvukom i porukom biti integrisane u programe najslušanijih radio-stanica na području TK.	✓
Mobilizacija zajednice	
Informisanje saradnika iz referalnih mehanizama, partnerskih organizacija, udruženja žena, korisnica i korisnika o kampanji koja se provodi.	✓
U okviru 16 dana aktivizma , u saradnji sa MUP-om TK realizovaće se ulične aktivnosti o temi izradom centralnog murala u Tuzli na potpornom zidu kojim se stiže u kantonalnu bolnicu JU UKC Tuzla, a koju koristi građanstvo s područja cijelog TK, čime će se ostaviti trajna poruka o ponašanju u vezi s nasiljem u porodici.	Mural je realizovan na drugom mjestu u centru Tuzle
Redovni sastanci referalnih mehanizama u TK na kojem će se razgovarati o poduzetoj kampanji.	✓
Organizacija okruglih stolova u lokalnim zajednicama s ciljem angažovanja zajednica da učestvuju u aktivnostima.	ne odnosi se na projekat
Pismo upućeno vjerskim zajednicama da u okviru svojih redovnih aktivnosti informišu vjernike o ovom pitanju i o mogućnostima zaštite žrtava, te o mjerama prema počiniteljima.	ne odnosi se na projekat
Oglašavanje / promocija / podsticanje (veza komunikacijski plan)	
U periodu polovina novembra – polovina decembra intenzivno će se oglašavati video spotovi, radio džinglovi, FB objave, objave na web portalima... detaljna frekvencija.	✓
„Lična prodaja“ / međuljudska komunikacija/savjetovanje	
Učesnici: policijski službenici zaduženi za rad u zajednici (15) i volonteri – studenti završne godine Filozofskog fakulteta u Tuzli, Odsjek psihologija-pedagogija i socijalni rad, i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u Tuzli (ukupno 26-30 studenata). Lokalne zajednice: Gračanica, Gradačac, Srebrenik, Tuzla, Živinice, Banovići, Čelić, Doboј Istok, Kalesija, Kladanj, Lukavac, Sapna i Teočak.	✓
Operacionalizacija aktivnosti	
Sastanak projektnog tima na kojem će se dogovoriti svi detalji u vezi s pripremom i realizacijom aktivnosti.	✓
Dizajn brošure, odobrenje dizajna (MUP, UN Women i EU), dizajn majica, olovaka i blokova za pisanje, zaštitnih maski, šalova, kapa, broj štampanog materijala, kontaktiranje izdavačkih kuća – traženje ponude za štampu i izbor izdavača.	✓
Četiri informativna sastanka: prvi sastanak Savjetodavnog tijela, ostali su na fakultetima u Tuzli (Filozofski fakultet – Odsjek psihologije i pedagogije i Odsjek za socijalni rad, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet). Upoznavanje s aktivnošću od vrata do vrata i dogovor u vezi s izborom i angažmanom studenata.	✓
Kontakt sa studentima i zakazivanje prvog informativnog sastanka u Vive Žene.	✓

Slanje obavijesti za MUP – informacija o realizaciji aktivnosti (cilj, kada, kako, učesnici) i molba da depešom obavijestite nadležne policijske službe u TK o učešću policijskih službenika/ca. Zakazivanje prvog sastanka u Vive Žene.	✓
Prvi sastanak sa učesnicima/cama u prostoru Vive Žene, informisanje o planiranoj aktivnosti, dogovor za naredni period – edukacija, provođenje aktivnosti, tehnički detalji. (Priprema za sastanak – liste učesnika i formulara za troškove prevoza, kratki tekst o projektu, upoznavanje s promotivnim materijalom).	✓
Jednodnevna edukacija za učesnike/ce (sadržaj radionica odnosi se na komunikaciju, informisanje građana i građanki o problemu, o zaštiti žrtava, odgovornosti građana). Edukaciju vode članovi/ice stručnog tima Vive Žene. Podjela promotivnog materijala.	✓
Završni sastanak nakon provedene aktivnosti. Povratne informacije učesnika/ca.	✓

**UN WOMEN JE AGENCIJA UJEDINJENIH
NACIJA POSVEĆENA RODNOJ
RAVNOPRAVNOSTI I OSNAŽIVANJU
ŽENA. KAO VODEĆA AGENCIJA U
OBLASTI ZAGOVARANJA ZA ŽENE
I DJEVOJČICE, UN WOMEN JE
USPOSTAVLJEN KAKO BI SE UBRZAO
NAPREDAK ZA ISPUNJAVANJE NJIHOVIH
POTREBA ŠIROM SVIJETA.**

UN Women podržava zemlje članice UN-a u postavljanju globalnih standarda za rodnu ravnopravnost, i radi sa vladama i civilnim društvom na kreiranju zakona, politika, programa i usluga potrebnih za osiguravanje efektivnog implementiranja standarda koji će istinski koristiti ženama i djevojčicama širom svijeta. UN Women radi na svjetskom nivou da viziju Ciljeva održivog razvoja učini stvarnošću za žene i djevojčice i zagovara jednakost učešće žena u svim aspektima života, fokusirajući se na četiri strateška prioriteta: Žene vode, učestvuju i imaju jednaku korist od sistema vlasti; Žene imaju prihod, sigurnost, pristojnu radnu i ekonomsku neovisnost; Sve žene i djevojčice žive život oslobođen od svih oblika nasilja; Žene i djevojčice doprinose i imaju veći utjecaj u izgradnji održivog mira i otpornosti, i imaju jednake koristi od sprečavanja prirodnih katastrofa i konflikata, kao i od humanitarnih akcija. UN Women također koordinira i promovira rad UN sistema u unapređenju rodne ravnopravnosti.



Zmaja od Bosne bb
71000 Sarajevo, Bosna I Hercegovina
www.unwomen.org
www.facebook.com/unwomennbih
www.twitter.com/unwomennbih
www.instagram.com/unwomennbih